

บทที่ 4

อัตลักษณ์ของที่ตำบลคลองพลู

สำหรับอัตลักษณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึงสิ่งที่มีร่วมกันของคนในสังคมหรือในชุมชน สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวของตำบลคลองพลูก็คือ ภาษาและประเพณีในชีวิตเนื่องจากภาษาและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ของมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ ภาษาและประเพณีทำให้ของรวมเป็นหนึ่งเดียว เกิดความภาคภูมิใจ และมีการดำรงความเป็นชาติพันธุ์ของมาไดจนถึงทุกวันนี้

อัตลักษณ์ด้านภาษาของที่ตำบลคลองพลู

1. ภาษาของ

ภาษานับเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกระดับชั้น ในชีวิตประจำวันต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสำหรับการติดต่อทำความเข้าใจกัน ภาษาอาจอยู่ในรูปของตัวอักษร สัญลักษณ์ สัญญาณ ตลอดจนการพูดจากันก็คือเป็นภาษา ภาษาในโลกนี้มีมากมายหลายภาษาด้วยกัน แต่ละภาษาก็ใช้สื่อความหมายเฉพาะในหมู่สมาชิกที่ใช้ภาษาเดียวกันเท่านั้น สมาชิกที่ใช้ในหมู่ภาษาเดียวกันหรือในประเทศเดียวกัน ภาษายังเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงลักษณะเป็นตัวของตัวเอง สำหรับในประเทศภาษาจะแสดงถึงความเป็นเอกราชไม่ขึ้นต่อใคร ส่วนในเผ่าหรือในหมู่นั้นจะแสดงถึงวัฒนธรรมของเผ่าหรือหมู่นั้น ๆ (กรรณิการ์ เกลนิกันนท์, 2522, หน้า 44)

ม.ศรีบุรุษ (นามแฝง, 2533, หน้า 154) กล่าวว่า ของมีภาษาพูดของตัวเองโดยเฉพาะแต่บางคำเอาภาษาไทยไปใช้ และบางคำเอาภาษาเขมรไปใช้ปะปนกันอยู่ ถึงแม้ภาษาของจะเป็นภาษาที่เรียกได้ว่าไม่บริสุทธิ์แต่ภาษาของเป็นภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือในอดีตไม่มีภาษาเขียน แต่จะมีเพียงภาษาพูดเท่านั้น ฉะนั้นในกลุ่มของพวกเขาจึงไม่ได้มีการบันทึกเรื่องราวของชนเผ่าตนเองได้แต่เพียงฟังและเล่าปากต่อปาก ดังนั้นในการศึกษาเรื่องภาษาของจึงต้องอาศัยแค่เพียงการพูดคุยสอบถามจากชาวของผู้อาวุโสซึ่งพบว่า ภาษาของมีลักษณะเสียงพูดเร็วเสียงหนัก สั้น พูด รู้สึกเหมือนพูดติด ๆ ขัด ๆ ส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว การสร้างคำจะใช้การประสม ประสาน หรือซ้ำคำ การสร้างประโยคมักเรียง ประธาน กริยา และกรรม ตามลำดับ ประโยคก็จะมีประโยคบอกเล่า ประโยคคำถามและประโยคคำสั่ง

ในปัจจุบัน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านของ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีการจัดทำตัวหนังสือของ

เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษาของไม่ให้สูญหายไป งานวิจัยดังกล่าวได้วิเคราะห์ภาษาของได้ละเอียดมากที่สุดขณะนี้ ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงไม่กล่าวถึงอัตลักษณ์ของในด้านของภาษาของในรายละเอียดนัก มีแต่เพียงกล่าวถึงในส่วนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

กำนันเงิน ผันผาย (เงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 12-18 กันยายน 2546) ซึ่งเป็นชาวทองโดยกำเนิดและเคยได้รับการเชิญให้ไปเป็นวิทยากรพิเศษสอนภาษาของให้แก่นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ช่วยอธิบายหน่วยเสียงภาษาของดังนี้ ภาษาของจะมีเสียงต่าง ๆ ดังนี้

1. หน่วยเสียง ได้แก่

เสียงริมฝีปาก, ปุ่มเหงือก, เพดานแข็ง, เพดานอ่อน, เส้นเสียงกัก, เสียงกึ่งสระ, เสียงลิ้นร่ว เสียงข้างลิ้น, เสียงนาสิก, เสียงเสียดสี, เสียงกักก้อง, เสียงกักไม่ก้องพ่นลม, เสียงกักไม่ก้องไม่พ่นลม

นอกจากนี้ระบบเสียงในภาษาของจะแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และระดับน้ำเสียง เสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวมี 21 หน่วยเสียง เสียงพยัญชนะท้าย 12 หน่วยเสียง เป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง ส่วนระดับน้ำเสียงมีการออกเสียงตามลักษณะน้ำเสียงคือ น้ำเสียงปกติ น้ำเสียงทุ้มต่ำ น้ำเสียงหนักเบา และน้ำเสียงสูงในที่นี้จะขอยกตัวอย่างภาษาของบางส่วนที่ใช้กันอยู่ในชุมชนของแบ่งเป็นหมวดตามตาราง ดังต่อไปนี้ (สุรเชา สุพรรณไพบูลย์, ม.ป.ป., หน้า 50)

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างภาษาของที่ใช้ในชุมชน

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาของ
1.การนับ	หนึ่ง	ม็อย
	สอง	พ่าย
	สาม	เพ้ว
	หก	ตอง
	เจ็ด	นุ่ย
	แปด	ตี
	เก้า	ช่าย
	สิบ	ร่าย
	สิบเอ็ด	ร่ายม็อย
	สิบสาม	ร่ายเพ้ว

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
2. สัตว์เลี้ยงคณาน	ลืบห้า	ร่ายพรา
	ยี่สิบ	พ่ายเซ
	ยี่สิบเอ็ด	พ่ายเซ โม้ย
	ยี่สิบสอง	พ่ายเซพ่าย
	สามสิบ	เพ้วเซ
	สามสิบเอ็ด	เพ้วเซ โม้ย
	สี่สิบ	โพ้นเซ
	ห้าสิบ	พราเซ
	หกสิบ	ตองเซ
	หนึ่งร้อย	โม้ยร้อย
	สองร้อย	พ่ายร้อย
	ตะกวด	ตัวปลี
	เหี้ย	ตัวคลัง
	เต่า	ตัวกระยาง
	แย้	ตัวชาด
	จิ้งจก	ตัวจิงจ็อค
	กบ	ตัวก๊ีบ
	คางคก	ตัวร็อค
	เต่าปลวก	กยางกนึ่ง
	งูเห่า	ชีวาก
	งูเหลือม	ชีเซม
	งูเขียว	ชีเกียว
	จิ้งเหลน	ตัวกร้าว
	กิ้งกือ	ตัวกลองทุบ
	ตุ๊กแก	ตัวตกแก
	เขียดขาวตัวลาย	ตัวคั่งววย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
3. หมวดสัตว์ปีก	กระจ๊อน	กระนะ
	กิ้งก่า	ตัวไค้ย
	ไล่เคื่อน	ตัวลู่ย
	จระเข้	ตัวตะก่อ
	เขียด	ตัวก้อง
	หนู	ก้อน
	นกกระวะ	จิมกะว่าง
	นกกระวะลาย	จิมกะว่างลาย
	นกค้ำตาว	จิมเซน
	ไก่พ่อร้าน	แหลกโอก
	นกเขา	จิมกีย
	ไก่อุ่นตัวผู้	แหลกกะท่ง
	ไก่อูตัวใหญ่	แหลกอุ
	ไก่อ้วเมีย	แหลกคีน
	ไก่อ่แก่	แหลกซิด
	ไก่อ่ป่า	แหลกพรี
	ไก่อ้วง	ไก่อ้วง
	ไก่อ้น	แหลกช่น
	เป็ด	กะตา
4. หมวดพืชล้มลุก	ภาษาไทย	ภาษาซอง
	เป็ดตัวเมีย	กะตากะกีน
	นกเป็ดน้ำ	จิมกะวิก
	หญ้าคา	งอน
	หญ้า	กตุ
	กลอย	กญ่า
	ข่า	กคั้ง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาของ
	เพือก	โอบ
	กระชาย	กระชาย
	หัวหอม	หัวหอม
	พริกไทย	กะเมร็จ
	ขิง	คยะ
	โหระพา	พลั่ง
	ตำลึง	ตำลึง
	ข้าวเจ้า	ฮายโพบ
	ถั่วลิสง	ทัวยี่ฮ้อง
	ฟางข้าว	กนึ่ง
	รำข้าว	ลือก
	ถั่วลิสง	กตากแตก
	ข้าวกล้อง	โคกลอง
	น้ำเต้า	คิ่น
	ผักชี	ผักชี
	สับปะรด	กนึ่ง
	แตงโม	ฟุ้ง
	กระเพรา	กเพร่า
	กระวาน	กวาญ
	หญ้าแพรก	ตู
	ขมิ้น	กแมค
	ตระไคร้	กมูจ
	ต้นสาบเสือ	ฮ้วงอก
	แมงลัก	ล่างรัก
	อ้อย	กะพู่
	พลู	กมลู่

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
5.หมวดสัตว์บก	ข้าว	ฮาย
	ถั่วฝักยาว	กะตัก
	กล้วย	ก้างม
	ข้าวเหนียว	ฮายมีบ
	ถั่วแระ	ตักแพะ
	ฟักทอง	กะเพา
	บวบ	ค็อง
	ฟักขาว	กตุ้ง
	แตงกวา	ร็อย
	มะเขือเปราะ	กริมกร้อม
	มะเขือยาว	กริบถ่ง
	ผักกูด	ผักปุด
	ข้าง	กะนาย
	วัว	จั่ว
	วัวกระทิง	จั่วกะทิง
	หมู	ซัง
	แรด	กะมาต
	ชะนี	ย่าง
	กระต่าย	กะท่ง
	เม่น	กมา
	พังพอน	คู้ย
	หมาป่า	ชอฟรี
	เสือโคร่ง	กะวายพาดกลอน
	ควาย	กะปาว
	วัวป่า	จั่วฟรี
	ม้า	มา

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
6. หมวดของใช้ในบ้าน	หมูป่า	ซังฟรี
	ลิง	วา
	ลิงแสม	วาเกรส
	อีเก้ง	โถจ
	กระจิง	จิง
	หมา	ซอ
	เสื่อ	กะว้าย
	หมี่	ว้ายซู้ด
	มีดขอ	จักคอ
	ขวาน	ควันเท่า
	ทีวี	ทอระทู้ด
	เขียนหมาก	เคนหมาก
	ครก	กะโคชอกฮาย
	สาก	กะฮี่ของฮาย
	ตุ๋น	ตุ๋นกะซัน
	กระป๋อง	กะป๋อง
	ผ้าห่ม	วกรุก
	จอบ	ควาก
	เครื่องสูบน้ำ	เครื่องซุทาก
	ซ็อน	ซ็อน
	ถาด	ทาด
	หีบใส่ผ้า	ฮีบไซวก
	เครื่องไถนา	เครื่องจอบแซ
	ไม้คาน	กะน็อก
	เข่ง	เกง

ตารางที่ 3. (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
7.หมวดทายาท	ไม้ขีด	จุดขีด
	หรี	กะเน็คเคด โตค
	พัคลม	พัคกะข้าญ
	โองใส่่น้ำ	คุมทาก
	หมอน	มอน
	มุ้ง	มุ้ง
	น้ำปลา	ทากน้ำปลา
	จาน	ซำมจาน
	เตา	พ็อยกะน้ำก
	พ่อ	อูญ,เอะ
	แม่	แม่,แมะ
	พี่	ลิ่ง
	น้อง	โบค
	น้ำ,อา	คมลา
	ป้า,ลุง	ท็อม
	ปู่,ย่า	ตาย่าย,ย่ายตา
	ลูก	เคน
	ผู้ชาย	นอย
	หลาน	โจ
	ผู้หญิง	นาง,ซั่มกิน
	พี่	กะล่อง
	เมีย	กคีน
	คน	กซั่ม
	พี่เมีย	ลิ่งกฮาย
	พี่	ลิ่งกะฮาย
	น้องเมีย,น้อง	โบคกฮาย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาของ
8. หมวดอวัยวะ	หัว	โด้ด
	ปาก	กะตา
	ลิ้น	ค้ำก
	แขน	ดี
	ท้อง	ดุง
	เอว	กะกั
	ตา	มีด
	หน้าแข้ง	กลองมะของ
	มือ	ดี
	หลัง	กะลู่
	เท้า	กะโซบ
	คอ	กอก
	ฟัน	โคย
	ผม	กะชุก
	เล็บ	กะทัด
	ก้น	กะชุย
	จมูก	กะตุค
	ไหล่	กำแล่ง
	หน้าอก	คั้งกลัด
9. คำกริยา	ขา	กะโซย
	นิ้ว	ก้นขาม
	นั่ง	กิบ
	เดิน	เจว
	คลาน	กวาด
	ไป	เจว
	หาม	ร่วง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หมวดคำ	ภาษา	
	ภาษาไทย	ภาษาซอง
	หัวเราะ	แพ็ค
	มา	เจ็น
	โกรธ	เพ็ม
	ว่ายนํ้า	เอยตาก
	จับ	บอย
	ทอด	คอม
	ยื่น	ทาว
	วิ่ง	โจ
	ซักผ้า	ฟ็อก
	กระโดด	ซัด
	ร้องไห้	ย๋าม
	อาบน้ำ	ฮุมตาก
10. ประโยคง่าย ๆ	ฉันอยู่บ้านทำนา	ชั้นก็ยต้องท้อแซ
	ช่วยกันทำทุกวันแล้ว	ช่วยชาวท้อทุกอวเฮย
	ฉันกลับจากทำนา	ชั้นเจ็นจักท้อแซ
	ไปเลี้ยงควายทุ่งนา	เจวเลี้ยงป่าวว่ายแซ
	เดี๋ยวนี้ของแพงมาก	โมยเคียนคองแพงจัด
	วันพระพ่อกับแม่ทำบุญ	วันพระอญม่องเม่ท้อบุน
	ให้น้องงูควาย	อิดโบคตักปาว
	ฉันจะประหยัดเงิน	ชั้นจะประหยัดรัก
	วันนี้อยู่บ้าน	วันอันก็ยต้อง
	ครอบครัวเราจะไม่คดยาก	คร่อมครัวเฮงจะถึดคย
	พรุ่งนี้ไปทำงาน	วันเจวท้อทาน
	ต่อไปเราจะรวย	ต่อเจวเฮงจะร่วย
	ให้แม่กับพ่ออยู่บ้าน	อิดแม่ม้องอญ

1.1 บันทึก

ประวัติชีวิต: กรณีบันทึกประวัติชีวิตของนายเงิน ผันผาย

(ขอสำเนาต้นฉบับเมื่อตอนไปสัมภาษณ์ 12-18 กุมภาพันธ์ 2546)

ภาษาของ: ชื่อ นามกุล เงิน ผันผาย เกิดวันที่ พายเซพรา เมชาน พายพันโพ้น ร้อย ดี เซ โม้ย เคียน อายุ ตอนเซพัว นีม อินเคน ตอนนั๊ก โซจ โม้ย กียโด พร้า นั๊กเคนซั่มคิน โคพาย เคน ซั่มมลือง โคน ทธาน บก ชื่อ ฟรีดทา ผันผาย อายุ พายเซ พัว นีม เจวเป็น ทธาน วันที่ โม้ย ทาง พฤษภา นีม พาย พัน พร้าร้อย โพ้น เซพัว เจว เป็น ทธาน ตอนกาง ทวีง เป็น เจ้า น่าย ซั่ม มืองคัก เคนซ้อง แสง โบจลึงเฮย จีอบ เรื่อง โม้ยอันเซม

ภาษาไทย: ชื่อ นามสกุล เงิน ผันผาย เกิดวันที่ 25 เมษายน 2480 ตอนนี้อายุ 63 ปี มีลูก 6 คน ดายหนึ่ง อยู่ 5 คน ลูกผู้หญิงอยู่ 2 คน ลูกผู้ชายอยู่ 3 คน เวลานั้นลูกผู้ชายถูกทหารบก ชื่อพุดผา ผันผาย อายุ 23 ปี ไปเป็นทหารวันที่ 1 พฤษภาคม 2543 ไปเป็นทหาร 6 เดือน ถ้ายาก เป็นนายร้อยที่อยู่ต่อไปอีกก็ได้เป็นเจ้านายคน กับเขา ลูกของเราของพี่น้องแล้ว

จะเห็นได้ว่าภาษาของเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์ คนที่ไม่รู้ภาษาเขมร จะบอกว่า ซองพุด ภาษาเขมร แต่จริง ๆ แล้วหากชาวซองกับเขมรคุยกันจะพูดกันไม่รู้เรื่องเลย เด็กรุ่นใหม่อายุต่ำกว่า 30 ปีลงมาพูดภาษาของได้น้อย บางคนพูดไม่ได้เลยเพราะไม่ได้ฝึกพูดมา บางคนไม่กล้าพูด เพราะคิดว่าเป็นปมด้อย คิดว่าเป็นภาษาของคนที่ยังไม่เจริญ แต่เด็กหลายคนที่ไม่พูดภาษาของ ก็สามารถฟังภาษาของได้ เพราะที่บ้านมีญาติผู้ใหญ่พูดกัน รวมทั้งชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ 40 ปีขึ้นไปเวลาพบกัน ทักทายพูดคุยกันเป็นภาษาของ ส่วนเด็กที่เข้ารับการศึกษากายในโรงเรียนมักพูดภาษาไทยกลาง ตามระเบียบของทางโรงเรียนและพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันติดต่อกันไปจึงไม่พูดภาษาของ แม้จะฟังออกและพูดได้ แต่ก็พูดเฉพาะกับพี่น้องญาติ พ่อแม่เท่านั้น รวมทั้งที่บ้านก็สอนเด็กพูดภาษาไทยกลางเนื่องจากเด็กต้องเข้าโรงเรียน หากพูดภาษาของจะเป็นปัญหาเมื่อเข้าโรงเรียนจึงเป็นผลให้ทางบ้านสอนภาษาไทย ทำให้ภาษาของแท้ ๆ เริ่มเปลี่ยนไป มีการใช้คำในภาษาไทยมากขึ้น แม้ว่าจะพูดด้วยสำเนียงซอง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กที่พูดภาษาของได้ และกล้าพูดภาษาของในชีวิตประจำวันกับเพื่อน ๆ รวมทั้งยอมรับตนเองว่ามีเชื้อสายซองอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นเด็กที่อยู่ในบ้านที่ลึกเข้าไปและทางบ้านยังพูดภาษาของ ยังมีความเป็นอยู่แบบเดิมก็ยังคงพูดภาษาของกันอยู่ในปัจจุบัน แต่เมื่อมาโรงเรียนก็ต้องพูดภาษาไทยตามระเบียบของโรงเรียน แต่ในกลุ่มเพื่อนเวลาว่างก็พูดภาษาของกันอยู่เช่นเดิม

ระบบโรงเรียนมีส่วนทำให้ภาษาของเปลี่ยนแปลงไป (ก้านเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 15-20 ตุลาคม 2547) เล่าว่า โรงเรียนเริ่มเข้ามาประมาณ พ.ศ. 2490 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ห้ามชาวซองใช้ภาษาของให้ใช้ภาษาไทยกลางเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าลัทธิชาตินิยม

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามในส่วนที่ต้องการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยการใช้ภาษาไทยเหมือนกันทั้งประเทศ มีส่วนทำให้ภาษาของเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในด้านความรู้สึกอาจเป็นปมด้อยหากต้องใช้ภาษาของ เพราะตามความรู้สึกคิดว่าไม่ใช่คนไทย

ปัจจุบันจากการลงสำรวจพื้นที่ และสัมภาษณ์ พูดคุยกับชาวของเกี่ยวกับภาษาของ สรุปได้ว่า ภาษาของจะยังเป็นภาษาที่ชาวบ้านที่นือนุรักษ์ เนื่องจากสำนึกถึงคุณค่าเรื่องภาษาของกลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีมาก อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากทั้งสถาบันการศึกษา นักวิชาการ หน่วยงานของรัฐ หรือโรงเรียน จากการสอบถามเด็ก ๆ ชาวของ 5 คน จะออกความเห็นตรงกันว่า “ชอบเรียนภาษาของ ที่ครูสอนในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี เด็ก ๆ ได้ฝึกการร้องเพลง เล่นดนตรี พอถึงงานวันพ่อ วันแม่ก็จะนำไปแสดง สิ่งนี้ทำให้พ่อ-แม่รู้สึกภูมิใจ บางคน “น้ำตาไหลแบบไม่รู้ตัว” ปัจจุบันนี้ในโรงเรียนมีการสอนเรื่องของกันแล้ว เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 นอกจากนั้นยังมีการประดิษฐ์อักษรของ และตั้งศูนย์ภาษาของขึ้นภายในชุมชนอีกด้วย นับว่าเป็นการอนุรักษ์ภาษาของได้ดีที่สุดในขณะนี้

1.2 วัฒนธรรมของ

ในส่วนของวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นประเภทใดหรือรูปแบบใดในงานวิจัยนี้หมายถึง ก็คือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทั้งแบบแผนในรูปของความคิด ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ แบบแผนในรูปของการกระทำ ได้แก่ การดำรงชีวิต การทำงาน การแข่งขัน การขัดแย้ง รวมถึงการละเล่น การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนแบบแผนในรูปของวัตถุ ได้แก่ เครื่องใช้ เครื่องมือ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ แบบบ้าน และสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งได้ประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม มีลักษณะของการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป บางอย่างห้าม ประเพณีใครฝ่าฝืนถือว่าผิดร้ายแรงมากจะถูกลงโทษจากสังคม แต่บางอย่างใครจะประพฤติก็น่าไม่ประพฤติก็น่าไม่ผิด ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเสื่อมหรือเลิกไปเมื่อกลุ่มชนเห็นว่าไม่มีประโยชน์

ในที่นี้จะกล่าวถึงวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของชาวของตั้งแต่เกิดจนถึงตาย กล่าวคือเริ่มปีใหม่ถึงสิ้นปี

วัฒนธรรมและประเพณีชาวของที่ตำบลคลองพลูมีเอกลักษณ์ของตนเอง จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่หมู่บ้านของ ต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า วัฒนธรรมและประเพณีของมีความแตกต่างจากคนในเมืองจันทบุรี โดยเฉพาะประเพณีที่เชื่อเรื่องของวิญญาณหรือประเพณี การเกิด การแต่งงาน การตาย หรือการละเล่นต่าง ๆ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

1. ปฏิทินประเพณีของ

ประเพณีของตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงธันวาคมตามที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับชาวของที่ตำบลคลองพลู รวบรวมขึ้นนั้นมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงปฏิทินประเพณีของ

เดือน	ประเพณีของ
มกราคม	ทำบุญปีใหม่, นวดข้าว, ตัดไม้ไผ่, เหาข้าวหลาม (อากาศช่วงนี้หนาวมาก)
กุมภาพันธ์	ทำบุญส่งทุ่ง, ฝึกหัดโรงเรียนศาล, นมัสการพระบาท, ตัดกล้วยตานี (อย่างเข้าสู่หน้าร้อน)
มีนาคม	สวดบูชาสงกรานต์, อาบน้ำให้วัวคนแก่, นมัสการพระบาท, ผลไม้เริ่มติดผล, ทำไร่ (อากาศร้อน)
เมษายน	สวดบูชาสงกรานต์อาบน้ำให้วัวคนแก่, นมัสการพระบาท, ผลไม้เก็บเกี่ยวทำไร่ (น้ำแห้ง-ถางไร่)
พฤษภาคม	ทำบุญวิสาขบูชา, แต่งงาน, เก็บผลไม้เกษตรหวานกล่ำ, ร้อยไร่, ปลูกไร่น้ำ (ฝนตก)
มิถุนายน	ขึ้นปีใหม่ ค่านา, ไถนา, ปลูกพืช (หน้าฝน)
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษาถือศีลวันเข้าพรรษา, หาปลา (น้ำมาก)
สิงหาคม	ขึ้นบ้านใหม่, แต่งกิ่งผลไม้ (น้ำทรง)
กันยายน	ข้าวเม่า, กระจาสารท, ทำบุญสารท, แต่งกิ่งผลไม้ (ฝนเริ่มน้อย)
ตุลาคม	บุญออกพรรษา, ตักบาตรเทโว, ทำขนมต้มขนมเทียน เกี่ยวข้าว-ฟาดข้าว, ตัดยาง (ปลายฝนต้นหนาว)
พฤศจิกายน	ลอยกระทง, เกี่ยวข้าวฟาดข้าว, ตัดยาง (ปลายฝนต้นหนาว)
ธันวาคม	ทำบุญเฉลิมพระชนมพรรษาพัฒนาหมู่บ้าน, เาะ-ทุเรียนออกดอก, ตัดยาง (อากาศเริ่มหนาว)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวของซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ป้าชู พิเศษ,ลุงอ้น พิเศษ และ (ถ้านันเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 7-11 พฤษภาคม 2548) ได้เล่าถึง วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงถึงการอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของชาวช่องตลอดปี

เดือน	การอธิบายเกี่ยวกับประเพณีของ
1. มกราคม	1. ทำบุญขึ้นปีใหม่ เดิมจะไม่มีอะไร มาในระยะหลัง ๆ ถึงได้มีการจัดให้เหมือนคนส่วนใหญ่ในประเทศจะมีการกินเลี้ยงกัน สนุกสนาน เป็นการพบญาติด้วยเนื่องจากมีวันหยุดเยอะลูกหลานที่อยู่ตามที่ต่าง ๆ ก็จะมากินเลี้ยงพบปะกัน 2. นวดข้าว จะมีการตั้งหลักเขต มีการบอกกล่าว “เฮาแรง” จากคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในอดีตนั้นได้มีการปักธงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าบ้านนี้หรือสถานที่ตรงนี้จะมีการนวดข้าวชาวบ้านก็จะพากันมาช่วยกัน ทำไปเล่นไป มีการละเล่นร้องเพลงตลอด สนุกสนานมาก 3. คัดไม้ไผ่เผาข้าวหลาม ที่หมู่บ้านของจะมีต้นไผ่เกิดขึ้นเยอะเวลาที่คนของจะนำไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์จะต้องมีการบอกกล่าวขอเจ้าที่ก่อน เพื่อที่จะนำไม้ไผ่มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี เช่น ใช้สร้างบ้าน ใช้ทำเครื่องใช้ไม้สอย หรือแม้กระทั่งใช้เผาข้าวหลามที่ชาวช่องจะนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือนำมาบริโภครักกันเองในครอบครัว เป็นต้น
2. กุมภาพันธ์	1. บุญส่งทุ่ง ชาวช่องมีความเชื่อว่าการที่มนุษย์เกิดมาในโลกนี้แล้วมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นา ๆ นั้น เป็นเพราะมีพวกท้าวหนุมตจากยมโลก มาลงโทษมนุษย์เรา บุญส่ง เป็นการช่วยทำให้เคราะห์โศกโรคภัยออกไปจากหมู่บ้าน ตอนแรกจะมีการแต่งตั้งชาวช่องในหมู่บ้านให้เป็นคณะข้าหลวงคือนายพุต นายนะ นายชะ นายโส เดินทางไปรอบ ๆ หมู่บ้านเดินกลางคืนไปจนถึงสว่างเดินไปทุกบ้าน บอกบุญชาวบ้าน ไปถึงจะถามว่า “บ้านนี้มีใครอยู่บ้าง ตอนนี้จะกลับแล้วนะ” การพูดแบบนี้เป็นการขอเสวยอาหาร แล้วก็จะเอาไข่เค็มตามตัวเป็นการจัดปัดเป่า ชาวบ้านก็จะให้ข้าวสาร อาหารแห้งต่าง ๆ บรรดาข้าหลวงก็จะหาบทุกอย่างไปเต็มหาบไปที่ที่จะทำบุญกัน ที่คลองพลูจะเป็นคลองโบราณ เอาหม้อไปหุงหาแก้มกลางคืน พอรุ่งเช้าชาวบ้านก็จะพากันมา รวมกันเชิญพระมาทำพิธี

ตารางที่ 5 (ต่อ)

เดือน	การอธิบายเกี่ยวกับประเพณีของ
	ส่งลงเรือไปลอยน้ำ บ้านไหนมีก็คนที่ทำบุญให้ครบจำนวนคน ให้ลากไปให้เคราะห์โรคภัยของทุกคนในบ้านหายไป ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าทำแล้วเกิดความสุขสบายใจ
2. ผีหิ้งผีโรง	เดิมเด็กเลี้ยงควายเล่นกัน มีการเล่นทุกบ้าน บางบ้านสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ เป็นการเชิญผีมาลง ผีโรงจะเล่นกลางวัน ผีป่าจะเล่นต่างหากในการเล่นจะมี เหล้า ขนมห่ม ไก่ มีกลอง กรับ มีพื้้องลูกหลานมาเต็มไปหมด ถือว่าเป็นวันพบญาติ
3. เล่นศาล	ศาลจะมีหลายศาล มีศาลใหญ่เป็นศาลประจำตำบลคลองพลู มีการเล่นกันในเดือน 3 มีการเซ่นด้วยเครื่องเซ่น เหล้า ไก่ ขนมห่ม เป็นต้น มีการยิงปืนเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้เจ้าป่ารู้ด้วย ศาลนา จะเซ่นของใครของมันนาใครก็เซ่นกันเอง ก่อนทำนาก็ต้องให้ศาล เกี่ยวข้าวก็ให้ศาลอีก แล้วค่อยเผาข้าวหลามได้แล้วถึงจะทำบุญส่ง
4. นมัสการพระบาท	เป็นประเพณีทางศาสนา นานมาแล้วลูกกับป้าผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่าของเป็นคนเจตตอนที่ออกมาของป่า แล้วถึงไปบอกจังหวัดชาวบ้านจะนำรูป เทียน เข็ม (ไม่ทราบว่าเขาเข็มไปทำอะไรแต่โบราณพาทำ) ขนมห่อเหล้า เดินไปกันใช้เวลาหลายวัน ขึ้นไปนมัสการห้ามพูดมากไม่อย่างนั้นจะมีอันเป็นไป ปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงไปกันแต่จะนั่งรถไป
5. ตักคูลุ่ม	คั่นคูลุ่มขึ้นอยู่ทั่วไปทำไม่ยาก นำมาสานเสื่อ และข้าวของเครื่องใช้เพียงแต่วิธีการต่าง ๆ นั้นจะต้องมีการบอกกล่าวเจ้าที่ การนำคูลุ่มมาใช้ประโยชน์นั้นจะมีการบอกต้อสืบทอดมาจนถึงรุ่นลูกหลานจนปัจจุบัน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

เดือน	การอธิบายเกี่ยวกับประเพณีของ
3. มีนาคม	1. การเล่นสบ้า เล่นวันตรุษ 7 วัน 7 คีนห้ามทำงาน ต้องเล่นอย่างเดียว ปัจจุบันตรุษหายไปมีการนำมารวมกับสงกรานต์เพราะมีกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เข้ามาจัดการ การเล่นสบ้าจะเล่นกันในวันสงกรานต์ จะมีการอาบน้ำให้คนแก่ ให้อวยพรจากคนแก่ การเล่นสบ้าหัวช้างนั้น จะเหมือนการเล่นสบ้าทั่วไป ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนกันไปบ้างแล้ว 2. นมัสการพระบาท (ได้อธิบายแล้วข้างต้น)
4. เมษายน	1. การเล่นสบ้า (ได้อธิบายแล้วข้างต้น) 2. นมัสการพระบาท (ได้อธิบายแล้วข้างต้น) 3. ทำไร่-เก็บผลไม้เกษตร เป็นการทำมาหากิน ก่อนที่จะทำไร่หรือเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้นจะต้องมีการตั้งศาลบอกกล่าวก่อน เพื่อให้เจ้าที่รู้จะได้ช่วยดูแลทำให้ไรเกิดผลผลิตมากมายเพื่อจะได้นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนหรือบริโภคภายในครัวเรือนเอง
5. พฤษภาคม	1. บุญวิสาขบูชา ประเพณีนี้เป็นประเพณีทางศาสนา ในวันพระขึ้น 8 ค่ำนี้ ชาวทองจะไปตักบาตร ฟังเทศน์ ดิถกัณฑ์เทศน์ เหมือนกับชาวพุทธทั่วไป ซึ่งชาวบ้านจะร่วมมือร่วมใจกันในการจัดงานบุญนี้อย่างดี 2. แต่งงาน ชาวทองเรียกว่า กาคัก จะมีคนมาเล่น เขาควาย เขาวัว ช้าง ม้า มีกลองกรับ เครื่องดนตรีต่าง ๆ ครบ เมื่อก่อนจะมาช่วยงานกันแต่เดี๋ยวนี้จะต้องจ้างมาเป็นคณะ เดิมเมื่อหนุ่มสาวชอบพอกันจะมีการไปขอหมั้นสาวไว้ก่อนให้สินสอดครั้งเดียว เมื่อหมั้นแล้วให้มาอยู่ด้วยกันก่อนมีลูกกันก่อนได้ ปัจจุบันแบบนี้ก็ยังมีอยู่แต่ก็น้อย
6. มิถุนายน	เป็นเดือนที่ทำการเกษตร คำนวณ ไถนา ปลูกพืช เนื่องจากช่วงเวลานี้เป็นหน้าน้ำ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

เดือน	การอธิบายเกี่ยวกับประเพณีของ
7. กรกฎาคม	1. บุญเข้าพรรษา เป็นประเพณีทางศาสนา ชาวทองจะนับถือตามอย่างชาวพุทธทั่วไป จะมี การนุ่งขาวห่มขาว ถือศีลกัน ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสนใจ ของแต่ละคนเองไม่มีการบังคับกันแต่อย่างใด 2. จับปลา-หาลา เดิมไม่ต้องทำอะไรมาก ปลาอุดมสมบูรณ์ อยู่ตามที่นา หรือตามหนอง คลอง บึง เมื่อก่อนชาวทองจะจับปลาแต่พอกิน แต่ในระยะต่อมา มีการ จับปลาเพื่อขายกันมากขึ้นทำให้ปลาไม่มากเหมือนแต่ก่อน ทั้งนี้ทั้งนั้น การจะลงมือทำอะไรต้องมีการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางก่อนเพื่อให้ แคล้วคลาดหรือเพื่อให้เกิดความโชคดีในการประกอบการทำมาหากิน ต่าง ๆ
8. สิงหาคม	1. ขึ้นบ้านใหม่ ก็มีการทำพิธี มีการจัดการทำบุญ เจริญพระมา เจริญญาติพี่น้องมากัน จะมี การผูกผ้าขาวแดง ถ้วย อ้อย มีเงิน ทอง คาดไว้บูชาแล้วยกเสา เมื่อก่อน จะเป็นการช่วยเหลือกันทุกอย่างแต่ปัจจุบันนี้มีการจ้างกันเสียเป็นส่วนใหญ่
9. กันยายน	1. งานสารท ชาวทองเรียกบุญสารทจะมีการมารวมกันคั่วข้าวตอก คั่วข้าวเม่า ใส่มะพร้าว น้ำตาล การทำงานพวกนี้จะมีการเล่นกัน มีร้องเพลง เล่น หอยอกเอินกันอย่างสนุกสนาน เสร็จแล้วนำไปถวายพระ นำไปไหว้กัน แทบทุกบ้าน
10. ตุลาคม	1. บุญออกพรรษา เป็นประเพณีทางศาสนาชาวทองเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ ในวันนี้ก็มี การไปทำบุญที่วัด จะมารวมกันที่วัดเอาข้าวปลามากินร่วมกันก็มี 2. เกี่ยวข้าว-ฟาดข้าว เป็นเรื่องของการทำมาหากิน ชาวทองจะช่วยเหลือกันตลอด จะมีการเล่น กันสนุกสนาน มีการพบปะเกี่ยวหญิงสาวที่ตนต้องตาต้องใจ ทั้งนี้ทั้งนั้น ในขั้นตอนต่าง ๆ จะต้องมีการบอกกล่าวเจ้าที่ เจ้าทางเพื่อให้พืชผลที่ตน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

เดือน	การอธิบายเกี่ยวกับประเพณีของ
	กำลังเก็บเกี่ยวนั้นได้พืชผลที่ดี มีราคาดี เป็นต้น
	3. ปลุกยาง-ตัดยาง เดิมชาวขอมจะเจาะยางตามป่าเขา เจาะหลุมมันยางไปขายที่ตลาด ก่อนเข้าป่าจะต้องมีการตั้งศาลบอกกล่าวเจ้าที่ น้ำไก่ เหล้า ขนم สองถึงสามอย่าง บอกกล่าวเพื่อให้ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เมื่อมีการปลุกยาง ก็จะมีการบอกกล่าวเจ้าที่เช่นเดียวกัน จะมีการช่วยเหลือกันในหมู่บ้านของเป็นอย่างดี
11. พฤศจิกายน	1. ลอยกระทง เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ชาวขอมนับถือพุทธศาสนาจึงต้องปฏิบัติตาม พราหมณ์จะยกเสาเสภาซึ่งมี 6 เสา บอกกล่าวก่อน มีการลอยกระทงตรงสระใหญ่ใกล้วัดโพธิ์ เคียงนี้ลอยกันง่าย ๆ เมื่อก่อนจะอธิษฐานโดยการพูดออกมาดัง ๆ มีการลอยกันเป็นกลุ่มใหญ่
	2. เกี่ยวข้าว-ฟาคข้าว (ได้อธิบายแล้วข้างต้น)
	3. ปลุกยาง-ตัดยาง (ได้อธิบายแล้วข้างต้น)
12. ธันวาคม	1. บุญเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นประเพณีเกิดใหม่ที่ชาวขอมจะช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน วัดวาอาราม ทำความสะอาดบ้านช่องของตนเองอย่างดี ซึ่งชาวขอมทุกคนที่คลองพลู ถือว่าต้องช่วยเหลือกัน จะเห็นได้ว่าชาวขอมมีความจงรักภักดีต่อในหลวง และพระราชวงศ์เป็นอย่างมาก
	2. ปลุกยาง-ตัดยาง (ได้อธิบายแล้วข้างต้น)

จากการพูดคุยจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวขอมนั้นจะมีส่วนผูกพันกับ ผีต่าง ๆ อาทิ ผีหิ้ง ผีโรง ผีไร่ ผีนา ผีป่า เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของชาวขอมที่คลองพลู จะบอกกล่าวเจ้าที่ตลอด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การทำมาหากิน หรือแม้แต่ การละเล่นต่าง ๆ ด้วย

2. ประเพณี

2.1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ชาวขอมมีประเพณีที่สำคัญดังนี้

ก. ประเพณีการเกิด

เมื่อผู้หญิงท้องแก่ใกล้จะคลอดบุตรในหมู่บ้านผู้เป็นสามีจะต้องเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการคลอดบุตร เช่น แคร่ไม้ไผ่สำหรับที่จะให้ผู้คลอดบุตรอยู่ไฟ ที่สำหรับก่อไฟจะใช้ไม้ไผ่สด ๆ ตัดเป็นสี่ท่อนยาวเท่ากันวางเป็นรูปสี่เหลี่ยม พื้นจะรองด้วยขี้เถ้าซึ่งเอามาจากเตาไฟร่อนหา ๆ เพื่อ กันไฟไหม้พื้น สำหรับพื้นที่จะใช้ในการติดไฟต้องไปตัด ไม้มาจากในป่า ซึ่งชาวขอมจะมีความเชื่อกันว่าในพื้นนั้นจะมีผีร้ายต่าง ๆ อยู่และเพื่อไม่ให้ผีร้ายทำร้ายแม่และเด็ก ก็จะมีการป้องกันผีร้ายในพื้นโดยนำพื้นนั้นตากแดดหลาย ๆ วันซึ่งกองไม้ที่ตากแดดนั้นต้องใช้หนามล้อมไว้รอบ ๆ เมื่อถึงวันคลอดหมอตำแยจะนำน้ำมันคัมภีร์คนเจ็บท้อง เป็นการใช้ไสยศาสตร์ให้กำลังใจรักษาคนเจ็บ ซึ่งน้ำมันนี้เชื่อกันว่า จะขับไล่ภูติผีปีศาจที่อาจจะมารบกวนแม่และเด็กในท้อง (ฉลุย แพทย์ขงศ์, สัมภาษณ์, 11-13 เมษายน 2546)

เมื่อคลอดเสร็จแล้วหมอตำแยจะใช้ไม้ขางตัดสายสะดือ ยาใส่สายสะดือจะเป็นยาพื้นบ้าน โดยมีส่วนผสมคือ พริกไทย 1 ส่วน ดินสอพอง 1 ส่วน และรังไหมรา 1 ส่วน บดเป็นผง โรยแผลสะดือจนกว่าจะหาย เมื่อตัดสายสะดือแล้วหมอตำแยจะอาบน้ำเด็กถ้าเป็นผู้ชายจะใช้ผ้าถุงของพ่อห่มตัวเด็ก ถ้าเป็นผู้หญิงจะใช้ผ้าถุงของแม่เพราะมีความเชื่อกันว่าเด็กผู้ชายโตขึ้นจะเป็นพ่อ ส่วนผู้หญิงก็เป็นแม่

ภายในห้องคลอดต้องมีขันต์ ซึ่งเรียกว่าแม่ตำแย ปิดไว้ที่หน้าประตูบ้าน สำหรับรก ต้องล้างให้สะอาดแล้วเอาเกลือเคล้า ถ้าไม่สะอาดเด็กจะเป็นโรคโรคด้วยขมื่นอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงเอาไปแขวนไว้ที่กิ่งไม้ถ้าไม่แขวนจะถือว่าเด็กจะป่วยและจะกลายเป็นเด็กป่วยง่าย

หลังเด็กคลอดได้ 3 วันจะต้องทำพิธีเอาเด็กลงเปล โดยเอาขันต์ที่ปิดไว้ที่ประตูมาผูกข้อมือเด็ก หมอตำแยทำบายศรีปากชาม 3 ถ้วย แล้วจึงเรียกมิ่งขวัญเด็ก ด้วยบทสวดชุมนุม เทวดา พอสวดจบก็เอาเด็กใส่เปล มีข้อห้ามมากมายสำหรับแม่ในการอยู่ไฟ เช่น เด็กตัวร้อนไม่ให้ คล้า เพราะตัวเด็กอาจพอง ห้ามแม่เอามือลูบท้องตัวเองเพราะจะทำให้ท้องพอง การปฏิบัติตัวของ แม่ขณะอยู่ไฟคือ กินข้าวกับเกลือ อาบน้ำบ่อย ๆ น้ำที่อาบต้องเป็นน้ำคัมกับใบส้มโอเปรี้ยว

หากเด็กตายต้องเอาสุมหรือแหครอบศพเด็กไว้ก่อน เพื่อกันไม่ให้กุมารทองเข้าสิงแม่ แล้วใช้ผ้าหรือกระสอบก็ได้ ห่อศพเด็กนำไปฝังป่าช้า เพื่อทำการฝัง เวลาฝังก็ต้องใช้คาถาตรีงกัน อย่างแข็งแรง โดยใช้พินคราณา 7 อันตอกลงหลุมศพ ผู้ที่ไปด้วยก็ต้องมีด้ายมงคลผูกทุกคน เพื่อกันไม่ให้ปีศาจเข้าสิง

หากเด็กคลอดได้ 1-2 เดือน ต้องโกนผมไฟผมที่โกนนั่นต้องห่อด้วยใบบอน แล้วเก็บไว้ เมื่อโตขึ้นเด็กผู้หญิงจะไว้ผมจุก เด็กผู้ชายจะไว้ผมเปีย และจะทำพิธีโกนจุกเมื่อเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี สำหรับการเลี้ยงดูบุตรหลานนั้น ผู้หญิงจะได้รับการสอนให้หุงหาอาหาร รักษาบ้านเรือนให้สะอาด ตักน้ำ ซ้อมข้าว ส่วนผู้ชายให้ทำสวน ทำนา ทำไร่ และล่าสัตว์เป็นคัน (สุวิชัย โกศัลยวัฒน์, 2543, หน้า 67) แม้ประเพณีนี้ปัจจุบันจะถูก ลด คัด ออกไปบ้างแต่ในด้านข้อความเชื่อต่าง ๆ ชาวบ้านก็ยังคงปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ข. ประเพณีการตัดจุก

ชาวของโบราณเขานิยมไว้จุกตั้งแต่เล็ก ๆ พระครูธรรมสรคุณ (2546, หน้า 8) ได้กล่าวถึงประเพณีตัดจุกของชาวของไว้ว่า เด็กอายุ 2-3 ปี ทั้งหญิงและชายนิยมไว้จุก โดยเฉพาะลูกคนหัวปีและคนสุดท้องเขาถือว่าสำคัญที่สุด ถ้าใครมีลูกแล้วไม่ไว้จุกเขาจะถือว่าเป็นเด็กเลี้ยงยาก ผีปู่ ผีย่า ผีตา ผียาย จะไม่รักษาดูแลให้ แต่ถ้าไว้จุกเด็กจะเลี้ยงง่าย ไม่เจ็บไม่ไข้ไม่ออก ๆ แอค ๆ อีกทั้งทำแล้วมีประโยชน์มาก เป็นการลดค่าใช้จ่ายให้แก่พ่อแม่ด้วย กว่าจะตัดจุกก็อายุประมาณ 9-12 ขวบ ผู้ชายตัดเมื่ออายุเลขคู่ ผู้หญิงตัดเมื่ออายุเลขคู่

เด็กที่ไว้จุกไว้เปียจะไม่ชอบไปไหน อยากอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนตลอด ไม่ต้องเสียค่าตัดผม ใช้วิธีโกนผมซึ่งทำง่ายกว่า การแต่งกายก็ธรรมดา นับว่าช่วยลดค่าใช้จ่ายได้มาก

เมื่อเด็กโตขึ้นเกือบจะเป็นหนุ่มเป็นสาว อายุย่างเข้า 11-12 ขวบแล้ว พ่อและแม่จะไปปรึกษากับท่านสมภาร หรือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านให้ท่านตรวจตราดูฤกษ์ยามดีของปีนั้นเดือนนั้น วันไหน เวลาเท่าไร เทพจรอยู่ ณ ที่ใด ถ้าเทพจรอยู่ที่ศีรษะกับที่เท้าเขามักไม่เอากัน เพราะเทพที่อยู่ศีรษะจะทำให้เด็กนั้นเป็นโรคปวดหัวประจำ ส่วนเทพอยู่ที่เท้าจะทำให้เด็กนั้นขยันเดินเที่ยวมากเกินไป

เมื่อได้ฤกษ์ดีแล้วก็นิมนต์พระอย่างน้อยเก้ารูป เจริญพระพุทธมนต์เย็นสมโภช เด็กแต่งตัวด้วยชุดสีขาวโกนผมรอบจุกหรือเปียก่อน จัดจุกให้เป็นสามปอยผูกด้วยหญ้าแพรกเพื่อรอพิธีตอนเช้า ถ้าเป็นลูกของคนที่อื่นจะกินก็บอกญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญด้วย หากหมอขวัญมาเรียกขวัญในเย็นวันนั้น มีการคิดสี่ตีเป่าฉลองกันเต็มที่เพื่อเป็นเกียรติแก่พ่อแม่ของเด็ก มีอะไรก็นำมาเลี้ยงดูปูเสื่อกันอย่างน่าชื่นใจ ให้ความสุขกับเด็กอย่างดี รุ่งเช้าพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์เย็น ก็เจริญชัยมงคลคาถาแก่เด็กและแขกเหรื่อที่มาช่วยงาน โดยเตรียมพานดอกดอกไม้ กรรไกร มีดโกนพร้อมทั้งใบบอนขนาดใหญ่ซึ่งไม่มีร่องรอยการขาดหัวนเลย 1 ใบ พอพระสวดถึงบทที่ว่า สุนัขขั้ดตั้ง เจ้าพิธีก็จะตัดผมจุกทันที พระสงฆ์องค์ประธานก็เริ่มพรมน้ำมนต์ให้แก่ทุกคนเป็นอันเสร็จพิธีการตัดจุก จากนั้นก็ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลให้พรแล้วจึงถือว่าเสร็จพิธีในวันนั้น

นำเอาเส้นผมที่ตัดแล้วห่อด้วยใบบอนให้เรียบร้อย ไปมัดแขวนไว้กับกิ่งไม้สูงพอสมควร ทางทิศเหนือของบ้าน ชาวของเขาถือว่าเด็กคนนี้จะไปจะมีแต่ความสุขความเจริญ และมีความก้าวหน้าต่อไป

ค. ประเพณีการโกนผมไฟ

ชาวของเขาจะโกนผมไฟเด็กตั้งแต่อายุ 1-2 ขวบขึ้นไป การโกนผมไฟนั้นก็ต้องดูฤกษ์ดูยาม เช่นเดียวกัน ต้องไปหาหมอหาพระอาจารย์ผู้มีความชำนาญเฉพาะเหล่านี้เหมือนกันว่าจะใช้ วัน เดือน และปีไหน และเทพพระจะตกอยู่ที่ไหน คนที่พ่อแม่มีอันจะกินอยู่บ้างก็นิมนต์พระ 5 รูปขึ้นไปฉันทินทาบาตเข้า พอถึงฤกษ์ที่ได้เตรียมการล่วงหน้าไว้แล้วพระท่านจะเจริญมงคลให้ เมื่อถึงคำว่า สุนัต ชัตตัง เจ้าพิธีก็เริ่มโกนผมทันที พระสงฆ์ท่านก็พรมน้ำมนต์ให้เป็นสิริมงคล พิธีนี้ต้องมีพานโคก มีดอกไม้ มีใบบอนเอาไว้รองผมเช่นกัน พอโกนผมไฟเสร็จแล้วให้ห่อผมไฟด้วยใบบอนนำไปแขวนไว้กับต้นไม้ในระดับที่สูงพอประมาณ และต้องอยู่ด้านทิศเหนือของบ้านด้วย ชาวเขามีความเชื่อเพื่อให้เด็กที่เพิ่งโกนผมไฟนั้นเลี้ยงง่ายและโตไวไม่เจ็บไม่ไข้ อีกทั้งมีอายุยืนด้วย บ้านไหนฐานะไม่ค่อยดีก็นำเด็กไปโกนผมไฟที่วัดเพื่อให้ท่านสมภารโกนให้จะได้เสริมความเป็นสิริมงคลให้กับเด็ก

ง. ประเพณีการแต่งงาน

ขณะชอบพอกัน ชายหนุ่มหญิงสาวชาวเขาจะเกี่ยวพาราสีกันเฉพาะวาจาเท่านั้น ถ้ามีการจับมือถือแขนจะถือว่าเป็นการล่วงเกินและเป็นการผิดผี ต้องมีการขอสมลาโทษ เสียค่าผิดผีไปตามธรรมเนียม หรือต้องส่งตัวแทนไปขอร้องแต่งงานกันเลขสุดแล้วแต่กรณี การสู่ขอหญิงของชาวเขาเมื่อตกลงกันได้แล้ว แต่ขณะนั้นยังไม่พร้อมที่จะแต่งงานกัน ทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันว่ากำหนดการแต่งงานจะมีขึ้นในวันหลัง มีกำหนดไม่เกิน 3 ปี ภายในเวลาที่กำหนดฝ่ายชายจะไปอยู่ด้วยกันฉันท์สามี ภรรยาที่บ้านของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านของฝ่ายชายก็ได้ เขาเรียกว่า “อาสา” กันไปก่อน บางคู่อยู่กันด้วยกันจนมีลูกแล้ว 2-3 คน จึงมีการแต่งงานกันอย่างถูกต้องตามประเพณีก็มีส่วนมากเขาจะไม่ผิดสัญญาต่อกัน เพราะกลัวผิดผี วิธีการอาสา มี 2 อย่างคือ (ม.ศรีบุรุษ, 2533, หน้า 154)

อาสาปล่อย หมายความว่า หนุ่มสาวคู่นั้น นับตั้งแต่วันอาสาเข้ามาอยู่กันด้วยกันนั้น รู้สึกว่าอุปนิสัยใจคอเข้ากันไม่ค่อยได้ มีแต่เรื่องทะเลาะเบาะแว้งทุบตีกันอยู่เป็นประจำประการหนึ่ง หรืออีกประการหนึ่งพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเห็นว่า ฝ่ายชายไม่เอาการเอางาน เกียจคร้าน ชอบเที่ยวเตร่กินเหล้า เมายา ก็สามารถบอกเลิกได้ง่ายๆ ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ชาวเขาจะไม่ถือว่าฝ่ายหญิงเสียหายหรือเสื่อมเสียแต่ประการใด

อาสาติด หมายความว่า ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงคู่นั้นมีอุปนิสัยใจคอที่เข้ากันได้ดี

ทั้งพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็พอใจ เห็นว่าฝ่ายชายเป็นคนดีจริง ก็จะจัดการแต่งงานอย่างถูกต้องตามประเพณีต่อไป

การแต่งงานของชาวซองเป็นประเพณีที่สำคัญที่แตกต่างกับชาวไทย มีการบูชาวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์รับรู้ในการแต่งงานนอกจากญาติพี่น้อง จะมีญาติผู้ใหญ่เอาข้าวสารมาวางไว้ที่หลังของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยมีความหมายว่า ให้อยู่ดีกินดี ทำมาหากินรุ่งเรืองเหมือนข้าวสารที่เลี้ยงชีวิต มีความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ไม่อึดอัดคอยบากบากเข็ญ

ก่อนแต่งงาน 1 วันจะมีการเล่น "ผีกลาม" โดยในเวลากลางคืนจะมีคนเอาเขาควยมาสวมหัว ลามเรียกโดยมีคนงูอยู่ข้างล่างเรียกว่า "ผีควาย" ญาติมิตรเพื่อนฝูงที่มาในคืนนั้นต่างแบกถือ ไถ คราด จอบ เสียม กระบุงข้าวเปลือก ฯลฯ ที่จัดไว้แล้วแห่ไปรอบ ๆ บ้านเจ้าสาว ควย 2 ตัวก็เล่นขวิดกันไปมา จนครบ 3 รอบแล้วขึ้นบนเรือน หมอผีที่ทำพิธีจะบอกกับผีกลามว่า ฝ่ายชายชื่อนั้น ฝ่ายหญิงชื่อนี้ จะทำการสมรสกันในวันรุ่งขึ้น จึงมาทำการเล่นไหว้ตามประเพณี ขออย่ามารบ กวนลูกหลานเลย โปรดคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ และขอให้คู่บ่าวสาวอยู่กันชียาว ให้มีความสุข ความเจริญตลอดไป

พิธีการแต่งงานของชาวซองจะแบ่งเป็น การแต่งงานพิธีใหญ่ และการแต่งงานพิธีเล็ก สำหรับชาวซองที่มีฐานะดี เมื่อจะแต่งงานลูกสาวคนหัวปีหรือคนสุดท้าย มักจะจัดพิธีแต่งงานพิธีใหญ่ ซึ่งพิธีต่าง ๆ ก็คล้ายกันกับพิธีแต่งงานพิธีเล็ก ต่างตรงกันว่าในพิธีใหญ่จะมี การละเล่นชนวัวชนควาย ซึ่งเรียกกันว่า "การละเล่นใหญ่" ในระหว่างพิธีแต่งงานด้วย ประวัติความเป็นมาของการแต่งงานพิธีใหญ่นี้ กล่าวกันว่า เกิดจากเด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เมื่อนำวัวควายไปเลี้ยงด้วยกันมักจะเล่นสนุกกันตามประสาเด็ก ๆ การเล่นสนุกอย่างหนึ่งของเด็กคือ การเล่นแต่งงาน เด็กจะเล่นกันตามที่ตนได้เห็นมาและเพื่อความสนุกสนานยิ่งขึ้น จะมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งเล่นวัวควายขวิดกันอยู่รอบ ๆ ขบวนพิธีแต่งงานส่งเสียงเชียร์กันเป็นที่สนุกสนาน การเล่นนี้ได้แพร่หลายออกไป ต่อมาเมื่อเห็นว่า การแต่งงานจริง ๆ ควรจะมีความสนุกสนานเหมือนที่เด็ก ๆ เล่นกันบ้าง จึงนำเขาวัวเขาควายมาสวมศีรษะและขวิดกัน ไปขวิดกันมาในขบวนพิธีแต่งงาน

พิธีการแต่งงานนั้นเริ่มจากบ้านเจ้าบ่าวหลังจากเตรียมพิธีพร้อมทั้งเครื่องขันหมากซึ่งประกอบด้วย ขันหมากเอกซึ่งใช้ถ้วยชาหรือขันเล็ก ๆ ใส่ถ้วยหรืองาห่อด้วยผ้าแดงผ้าขาวแล้วมัดปากเงินสินสอด นอกจากนี้มีหัวหมู 1 หัว เนื้อหมู แล้วแต่ฝ่ายหญิงจะกำหนด ซึ่งจะกำหนดเป็นกิโลกรัม ถ้วยน้ำว้า 2 ถาด มะพร้าว 2 ถาด ๆ ละ 2 ลูก ขนมหาละเม 2 ถาด ขนมห้าวเหนียวแดง 2 ถาด เหล้า 2 ถาด ๆ ละ 2 ขวด กับเหล้าที่จะเลี้ยงแขก แล้วแต่ฝ่ายหญิงจะกำหนด โดยกำหนดเป็นกระทะ ๆ หนึ่งบรรจุ 30 ขวด จะยกขบวนไปบ้านเจ้าสาว ทางฝ่ายเจ้าสาวจะจัดคนไปรับเครื่องขันหมากและแห่เจ้าสาวลงมา ให้เจ้าสาวล้างเท้าให้เจ้าบ่าวเสร็จแล้วจะมีพ่อแม่พี่น้องที่ยังไม่มีใครตายจากไปเลย

ลุงเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวก็จะมานั่งยังที่ที่เตรียมไว้สำหรับทำพิธี จากนั้นหมอบทำพิธีซึ่งเรียกกันว่า “นายฤกษ์” จะว่าบท ชุมชุมเทวดา ไหว้บายศรี แล้วเอาผ้าขาวคลุมศีรษะเจ้าบ่าวเจ้าสาว เสกคาถา ต่อจากนั้นก็ทำพิธีโค่นตะเคียน ตะเคียนในที่นี้คือ เชนงเลง เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งทำด้วยซีกไม้ ไข่มัดด้วยหวายคล้ายรูปขวด ซึ่งอยู่ในกระบุงข้าวเปลือก การโค่น จะใช้ขวานรำไปรอบ ๆ พิธี เดินครบหนึ่งรอบ ก็โค่น 1 ครั้ง จนครบ 3 รอบ พิธีการโค่นต้นตะเคียนนี้เพื่อแสดงว่าต่อไปเจ้าบ่าวจะเป็นคนขยันขันแข็ง อดทนในการทำมาหากิน เสร็จจากการโค่นต้นตะเคียน ก็จะถึงพิธีโก่งขัน หมอบทำพิธีจะเดินตีปึกไปรอบ ๆ รอบที่หนึ่งขันเป็นไก่พื้นสามครั้ง รอบที่สองไก่ชน รอบที่สาม ไก่แจ้ การขันไก่แสดงว่า ต่อไปเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะไม่เกียจคร้าน ตื่นนอนแต่เช้าตอนไก่ขันเสร็จแล้วหมอบพิธีจะเป่าหูให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว แล้วจับหัวโขกกัน 3 ครั้งเพื่อเป็นการเตือนไม่ให้เป็นคนคื้อฉิ่ง จะต้องเชื่อฟังซึ่งกันและกัน แล้วหมอบจะดื่มเหล้าในขวด ลงคาถาอาคมที่เหล้า ส่งให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวดื่มคนละครั้ง โดยผลัดกันป้อน ตอนสุดท้ายของพิธีจะให้คู่บ่าวสาวกินข้าวบุคต่อหน้าผู้เข้าร่วมพิธี การกินข้าวบุคเพื่อเป็นการเตือนคู่บ่าวสาวว่าจะต้องมีความรักซึ่งกันและกัน จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน แม้ข้าวจะบุคเป็นของเสีย ก็จะกินด้วยกันด้วยความเต็มใจ ต่อจากนั้นก็จะเป็นพิธีทำขวัญ ให้ศีลให้พร บรรดาญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายจะนำค้ายแดงมาผูกข้อมือคู่บ่าวสาว และกล่าวคำให้พรอาจจะมีการทำขวัญโดยให้เงินบ้าง เมื่อครบทุกคนแล้วก็ถือว่าเสร็จพิธีแต่งงาน หลังจากนั้นคู่บ่าวสาวจะต้องไหว้เจ้าแม่ของทั้งสองฝ่าย เครื่องไหว้ได้แก่ เนื้อหมู ไหว้หมอบทำพิธี โดยใช้ขามหมูเป็นเครื่องไหว้ แล้วส่งคู่บ่าวสาวเข้าหอ (กำหนดเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 19-22 กันยายน 2546 และ สุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2542, หน้า 70) เมื่อแต่งงานแล้ว เจ้าบ่าวพักอยู่บ้านเจ้าสาว 3 วันก่อน แล้วจึงพาเจ้าสาวไปกราบไหว้ญาติพี่น้องของตน ในการไปไหว้ญาติของฝ่ายชายถือฤกษ์ในตอนเช้าเท่านั้น ถือกันว่าตอนเช้าเป็นฤกษ์เย็น จะได้อยู่กันอย่างอยู่เย็นเป็นสุข สิ่งที่น่าไปกราบไหว้คือ ขนมนะเนย ในวันแต่งงาน

จากการศึกษาประเพณีแต่งงานของชาวช่องทำให้ทราบว่า การกระทำในแต่ละขั้นตอนล้วนมีความหมาย อันเป็นการปลูกฝังหรือเป็นการสั่งสอนการใช้ชีวิตให้แก่คู่บ่าวสาวแทบทั้งสิ้น รวมไปถึงการดำรงชีวิตอยู่กันเป็นครอบครัวต่อไปในภายภาคหน้า ซึ่งแม้ปัจจุบันนี้ก็ยังคงสืบทอดต่อกันมา อาจจะมีการปรับเปลี่ยน มีการตัดทอน หรือลด บางส่วนออกไปบ้าง แต่สำนึกถึงคุณค่าในเรื่องเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่

จ. ประเพณีการตาย

เมื่อก่อนนั้นถ้ามีใครตายสักคนในบ้าน ชาวช่องนิยมตั้งศพกันที่บ้าน เสาชิงตะกอน กันตามถนัดใกล้บ้าน ในสวนผลไม้เขาก็เผากันได้ ชาวช่องถือว่าที่ไหนก็เป็นป่าช้าทั้งสิ้น ในแผ่น

ดินนี้จะหลีกหนีจากป่าช้าไม่พ้น บางทีก็จะไปเผากันในป่าลึกหน่อยเพราะหาไฟง่ายและไม่อุจาดตาเกินไป

ถ้าบ้านแคบเขาจะช่วยกันจัดแจงยกโรงพิธีขึ้นหน้าบ้านกว้างพอประมาณ แล้วนำศพคนตายไปตั้งในโรงพิธีหน้าบ้าน ทำที่นั่งให้พระสงฆ์สวดมนต์ที่นั่น รับแขกกันที่นั่นด้วย วัสดุเครื่องมือทำโรงพิธีหาไม่ยาก เช่น ไม้ระกำทำโครงคร่าว ใบระกำทำเป็นหลังคาบังแดดชาวเขาเองเขาว่าเมื่อมีคนตายเขาจะมาช่วยกันทันที โดยไม่ต้องไปเชิญไม่ต้องไปบอกกล่าว เขาถือว่าการตายเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะมีได้ครั้งเดียวในชีวิตของคนเรา

เมื่อมีคนตายต้องมีการทำพิธีอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ตอนกลางวันจะทำบุญเลี้ยงพระที่บ้านผู้ตาย กลางคืนสวดพระอภิธรรมและมีการสวดพระบาลี เรียกว่า “สวดผี” เกี่ยวกับศพของผู้ตายต้องมีการอาบน้ำศพ ใช้ด้ายผูกข้อมือเรียกว่าด้ายค้อย สำหรับศีรษะ มือ เท้า และลำตัวของผู้ตายจะต้องใช้ผ้ารัดให้แน่น เพื่อป้องกันการขึ้นอืด มือจับมาพนมตรงหน้าอกให้ถึกรวยใบตอง ซึ่งใส่ พลูจีบ ดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวสาร 1 ขัน และตะเกียง 1 ดวง การเผาใช้ไม้เป็นท่อนๆ มาวางกองเป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงพอประมาณ วางโครงศพบนกองไม้นี้ สัปเหร่อจะต้องตัดเชือก หรือผ้าที่ผูกศพอยู่ออกให้หมด แล้วล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าวอ่อน จึงทำการจุดไฟเผา เวลากลับบ้านต้องใช้ด้ายแดงหรือด้ายขาวผูกมือสัปเหร่อ สำหรับการเก็บกระดูกให้เก็บวันรุ่งขึ้น อาจจะเก็บกระดูกไว้เพื่อทำบุญกระดูกหรือไม่เก็บไว้ก็ได้ ในกรณีที่ไม่เผาศพ จะฝังศพโดยการหามเข้าป่าช้า ซึ่งจะต้องใช้คน 8 คนเป็นคนหามศพ เกินหรือขาดไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นศพเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม (สุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2543, หน้า 68)

สำหรับผู้ที่มาร่วมงานศพนั้น ชาวเขาจะถือว่าเป็นงานที่จำเป็นที่สุด ไม่ต้องบอกไม่ต้องเชิญ เมื่อทราบข่าวจะมากันเอง และการทำบุญร่วมกับเจ้าภาพนั้น ส่วนมากเขาจะไม่นิยมทำบุญด้วยเงิน เขาจะช่วยงานโดยบางคนนำข้าวสารมา 2-3 ทะนาน บางคนก็เอาฟริก ฟักแฟง มะขี้ก มะเขือมาช่วยงาน งานศพของชาวเขาจะไม่ค่อยเศร้าโศก จะร่าเริงมีการคุยสนุกสนาน และอยู่กันจนสว่าง ซึ่งเขาถือว่า เป็นการอยู่เป็นเพื่อนศพและผู้ตายไม่ได้จากไปไหนเพราะมีหิ้งบูชาอยู่ในบ้าน จึงเหมือนกับยังอยู่ด้วยกันปกติ (ก้านนเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 19-22 กันยายน 2546)

2.2 ประเพณีชุมชน ที่ปฏิบัติกันอยู่มีดังนี้

2.2.1 ประเพณีการทำบุญสังคายนาที่บ้าน

ชาวเขาถือว่าการทำบุญสังคายนาเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่มาก น้อยคนนักที่จะทำได้ เพราะต้องใช้ทั้งแรงคนและกำลังเงินทองคนจัดต้องมีอันจะกิน มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่มีบารมีด้วยมีฐานะด้วย การทำบุญสังคายนานั้น อย่างน้อยต้องเตรียมงานไว้ถึง 15 วัน เริ่มจากการปรึกษาหารือและนิมนต์พระสงฆ์ไว้ก่อน จากนั้นก็ช่วยกันยกโรงทิม (โรงสำหรับตั้งศพ) กว้างพอบรรจุคนได้

ประมาณ 200-300 คนเป็นอย่างต่ำ โรงทึมนั้นยกแบบทรงพระอุโบสถ มีสองจั่วลดสี่ด้านมุงหลังคา กั้นผ้าด้วยทางมะพร้าว หาช่างทำโกศลดกระดานคกแต่งอย่างสวยงาม ใช้ไม้ระกำเป็นตัวโครง กว้างราว สอง ศอกสี่เหลี่ยม เมื่อเวลาทำบุญก็บอกญาติพี่น้องให้เอากระดูกคนตายไปใส่ในโกศ หรือ ถ้าใครไม่มีกระดูกก็ให้จดชื่อผู้ตายคือพ่อแม่ปู่ย่าตายายพี่น้องเอามาใส่ในโกศนั้นร่วมกัน เรียกว่าทำบุญรวมญาติ หรือ ทำบุญผีรวมหมู่

วันเริ่มต้นของงานเรียกว่าวันสุกดิบ เหล่าญาติพี่น้องก็จะมารวมกันจุดธูปจุดเทียน บอกผีญาติของตน ถ้ามีพิณพาทย์ก็เตรียมโหมโรงได้ มีการแห่โกศสามรอบแล้วนำเข้าโรงทึมตั้งตรง กลางให้เรียบร้อย เจ้าพิธีจุดธูปเทียนบูชา พระรับศีล พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

รุ่งเช้าวันพิธี เจ้าภาพถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์เช้าและเพลอย่างน้อยยี่สิบ รูปขึ้นไป มีเทศนาสองธรรมาสน์เรื่องการสังคายนา งานสังคายนาต้องให้ผ้าไตรเจ็ดไตรจึงจะครบถ้วน เมื่อจบการเทศนาพระสงฆ์ทั้งหมดก็สวดมาติกาบังสุกุล ถวายไทยทานแด่พระสงฆ์ เสร็จแล้วเจ้าภาพพร้อมด้วยญาติทั้งหลายก็เชิญโกศลง แห่เวียนโรงทึมอีกสามรอบ จากนั้นก็เอาไปเผาในที่อันสมควร งานสังคายนาที่บ้านก็เป็นอันเสร็จพิธี

2.2.2 ประเพณีการทำบุญศาลาพัน

การทำบุญศาลาพันต้องเตรียมงานกันนานพอสมควร ผู้จัดมักเป็นคนมีฐานะมี บารมีมีเงินมีทอง ต้องมีการยกโรงทึมที่หน้าบ้านโดยไม่ให้เกี่ยวข้องกับชายคาบ้าน โรงทึมต้อง กว้างขวางพอบรรจุคนได้ราว 100-200 คน มีรูปร่างแบบทรงโบสถ์ มีจั่วทั้งสองข้าง ถกรอบด้าน ทั้งสี่ด้าน งานบุญศาลาพันจะแตกต่างกับงานสังคายนาคือไม่มีโกศ ใช้เพียงผ้าไตรสองไตร และ สิ่งของอย่างละหนึ่งพันชิ้นเท่านั้น เช่นรูปหนึ่งพันดอก เทียนหนึ่งพันเล่ม ดอกไม้หนึ่งพันดอก ฉัตรธงทิวอย่างละหนึ่งพันชิ้น เงินบูชาภัตตาหารหนึ่งพันสตางค์

วันสุกดิบ เจ้าภาพนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์อย่างน้อยยี่สิบรูปขึ้นไป วันพิธี รุ่งขึ้น เจ้าภาพนิมนต์พระสงฆ์มาฉันเช้าฉันเพล เมื่อพักผ่อนพอสมควร พิธีกรก็เริ่มนำจุดธูปเทียน กล่าวนิมนต์พระสงฆ์ให้เทศน์ศาลาพันต่อไป เป็นการเทศน์สองรูปซึ่งเจ้าภาพและญาติพี่น้องจะตั้งใจ ฟังจนจบ เขาถือกันว่าใครได้ฟังเทศน์ศาลาพันในวันเดียวจบ ผู้นั้นจะได้บุญมาก เมื่อเทศน์เสร็จ เจ้าภาพถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ทั้งหมด พระสงฆ์อนุโมทนาให้ศีลให้พร เป็นอันเสร็จพิธี

คนของสมัยโบราณเขานิยมจัดงานทำบุญสังคายนาและงานบุญศาลาพันกันที่บ้าน มาก ต่อมาทางวัดเห็นเป็นเรื่องดีจึงนำมาจัดกันที่วัดบ้าง โดยเฉพาะงานวัดที่จัดกันในขณะนี้คือ งานพิธีแจกไตรถวายไตรประจำปีของแต่ละวัดนั้นก็สืบเนื่องมาจากบ้านนั่นเอง เขาเรียกว่างานทำบุญผี รวมญาติ ใครมีญาติตายไปนานเท่าไร ก็นำมาจดชื่อรวมกันชกบังสุกุลในวันถวายไตรนี้ เมื่อจัด

กันที่วัดแล้วก็กลายเป็นงานวัดไป ตามบ้านเลขเอกรากันหมด วัดในต่างจังหวัดภาคอื่นๆเขาไม่มี ประเพณีอย่างนี้ มีเฉพาะวัดในหมู่ชาวของทั่วไปเท่านั้น (พระครูธรรมสรคุณ, 2546, หน้า 12)

2.2.3 ประเพณีการสวดเจงพระธรรมเป็น

พระอภิธรรม คนทั่วไปเขานิยมใช้สวดให้กับคนที่ตายแล้วเท่านั้น แต่ชาวของที่นี่ จะใช้ได้ทั้งคนเป็นและคนตายด้วย โดยจะสวดให้กับคนที่ป่วยหนักๆหรือป่วยนาน ๆ จนหมอที่ รักษาอยู่ก็ระอาใจแล้ว หรือที่ว่ากันว่าไม่มีทางรักษาให้หายได้นั่นเอง ปัจจุบันชาวของก็นิยมใช้อยู่ เรื่องเช่นนี้ชาวของเขาดูเป็นเรื่องสำคัญมาก และก็เชื่อถือกันตลอดมา เรื่องที่ว่าคือเมื่อป่วยแล้ว รักษาไม่หาย เขาเรียกว่า ตริทูต เรือรังป่วยนานหลายวันหลายคืน กินไม่ได้นอนไม่หลับ หมอทาง เยี่ยวการรักษาแล้วคนของก็จะไปเตรียมนิมนต์พระสงฆ์ให้ไปสวดเจงพระธรรมเป็นแก่คนป่วยคนนั้น พร้อมทั้งนัดวันเวลากับพระให้ดี บางแห่งสวดสามคืนจึงถวายอาหารบิณฑบาตเข้าแค่พระสงฆ์ ที่ไปสวด หรือบางแห่งก็อาจสวดเพียงคืนเดียว การทำบุญสะเดาะเคราะห์ ทำบุญต่ออายุ ทำบุญ สวดเจงพระธรรมเป็น เขามีขั้นตอนดังนี้

ถ้ากำหนดสวดสามวัน วันแรกพระสงฆ์ถึงบ้านผู้ป่วยแล้ว พิธีกรก็จะนำลูกหลาน ของผู้ป่วยพร้อมทั้งตัวผู้ป่วย จตุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยอาราธนาศีล ถ้าผู้ป่วยยังมีสติดีก็ให้บูชา พระและรับศีลห้าด้วย ถือว่าตายไปแล้วจะเป็นผู้บริสุทธิ์ เมื่อรับศีลเสร็จพิธีกรก็อาราธนาพรหม ต่อไป พระสงฆ์ท่านก็เริ่มสวดพระอภิธรรมไปจนจบ พิธีกรเอาด้ายสายสิญจน์ไปให้ผู้ป่วยจับที่ ปลายสาย โดยมีดอกไม้รูปเทียนและกรวยของให้ถือด้วย พิธีกรเอาผ้าขาวหนึ่งผืนห่มให้แก่ผู้ป่วย จนมืดตัว พระสงฆ์ท่านก็ว่าบังสุกุลตายหนึ่งจบ พิธีกรก็จะพูดว่า คนชื่อนี้ นามสกุลนี้ ได้ตายไป จากพวกเราแล้วนะจากนั้นก็หันไปถามผู้อื่นว่าจริงไหม ทุกคนก็จะตอบว่าจริง พิธีกรจึงเอาผ้าขาวที่ คลุมร่างผู้ป่วยนั้นออก แล้วพลิกผ้าขาวเอาไปคลุมให้กับผู้ป่วยอีกเช่นเดิม พระสงฆ์ท่านก็สวด บังสุกุลเป็นหนึ่งจบ พิธีกรก็จะพูดอีกว่า คนชื่อนี้ นามสกุลนี้ ได้เกิดใหม่แล้ว ไม่มีโรคภัย ไม่เจ็บ ไม่ไข้แล้วนะมีคำพูดดี ๆ ก็พูดไปจนจบพระสงฆ์ให้พรพิธีกรนำผู้ป่วยกรวดน้ำให้กับเจ้ากรรมนายเวร ถืออันเป็นเสร็จพิธีในวันแรก กระทำเช่นเดียวกันจนครบสามวันจึงนิมนต์พระสงฆ์ฉันเช้าวันที่สี่

ถ้ากำหนดสวดวันเดียว พิธีกรก็เหมือนกันหมด แล้วนิมนต์พระสงฆ์ฉันเช้าในวัน รุ่งขึ้น พิธีตอนเช้า เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมแล้ว พิธีกรจตุรูป เทียนบูชาพระนำอาราธนาศีล พระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ ถึงบท อคตหุง เจ้าภาพเริ่มตักภัตตาหารร่วมกันโดยนำข้าวใส่ขันให้ผู้ป่วย อธิษฐานเอาเอง ถ้าป่วยหนักจนลุกไม่ไหวให้เอามือจับที่ขัน พิธีกรนำกล่าวอธิษฐานให้ แล้ว ลูกหลานเอาข้าวในขันนั้นไปใส่บาตรแทนก็ได้พิธีกรนำกล่าวถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ ฉันเช้าเสร็จก็ให้พร พิธีกรนำแผ่อุทิศส่วนกุศลกรวดน้ำ นิมนต์พระสงฆ์พรมน้ำมนต์สะเดาะ เคราะห์แก่คนป่วยและผู้ร่วมงาน เป็นอันเสร็จพิธี

การสวดอธิษฐานเป็น ควรมิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อยสี่รูปขึ้นไป ส่วนตอนเช้า จะนิมนต์พระสงฆ์กี่รูปก็ได้ นิมนต์หมดทั้งวัดก็ไม่เป็นไร ประเพณีนี้ชาวขอมเรียกว่า แจงทัมแปน หรือ ชักบังสุกุลแปน เป็นประเพณีที่ดีมาก เห็นผลทันตา บางทีผู้ป่วยกลับฟื้นคืนเป็นปกติ และมีชีวิตยืนยาวอีกนานเลยทีเดียว

2.2.4 ประเพณีการทำบุญทรายน้ำไหล

ชาวขอมนิยมทำบุญทรายน้ำไหลกันในระหว่างเดือนหก ส่วนวันและเวลาตามแต่ จะตกลงกันในกลุ่มหรือในหมู่บ้าน สถานที่ใช้จัดจะใช้สถานที่หาดทรายที่มีน้ำไหลตามแม่น้ำ ลำคลอง เพื่อขอขมาต่อแหล่งน้ำของตนเอง ก่อนทำบุญ พิธีกรรมนิมนต์พระสงฆ์ แจงวัน สถานที่ ให้เรียบร้อย วันทำบุญตอนเช้าครูญาติโยมไปกันตามนัด จัดข้าวปลาอาหารคาวหวานพร้อมทั้งนำ ข้าวของเครื่องใช้มาตักบาตร ตักบาตรเสร็จแล้ว พิธีกรนำอุทธูปเทียนบูชาพระ นำอาราธนาสิด พิธี กรกล่าวว่าพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ เมื่อฉันเสร็จพระ อนุโมทนาให้ศีลให้พร เป็นอันเสร็จพิธีทางสงฆ์ ญาติโยมที่มาทำบุญก็แบ่งเอาน้ำมันหอมหรือขมิ้น ไปประพรมเจดีย์ทรายที่ก่อไว้แล้ว อย่างนี้เรียกกันว่าเจิมพระทราย พิธีกรกล่าวว่าทุกคนให้ขอขมา น้ำและร่วมกันอธิษฐานไหว้พระบาทในน้ำ ขอให้ น้ำนี้บริบูรณ์ดีไม่มากไม่น้อย ขอให้หมู่บ้านนี้อยู่ เย็นเป็นสุข เย็นประดุจน้ำอย่างนี้เป็นต้น

2.3 ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ที่สำคัญมี

ประเพณีการแรกนา

ประเพณีนี้เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวขอมกล่าวคือในสมัยก่อน เมื่อจะลงมือทำนาชาวขอมจะฉางป่าแล้วเผา และจัดทำที่สำหรับปลูกข้าว ต่อจากนั้นก็ปลูกศาล ตองปละบาย (ศาลไร่) ในเดือน 6 หัวหน้าชาวขอมจะนำลูกบ้านไปทำความสะอาดเคารพศาลตองปละบาย (ศาลไร่) โดยนำรูป 6 ดอกเทียน 6 เล่ม ไก่ตัวผู้ 2 ตัว เป็ด 2 ตัวและเหล้า 1 ขวด ไปเซ่นสังเวย ขอให้เทพเจ้าประทานพรให้พวกเขาทำมาค้าขึ้น และทำนาให้ได้ผลดี การทำพิธีดังกล่าวหัวหน้า จะเป็นผู้แบ่งเครื่องเซ่นลงในสำหรับพิเศษเมื่อทำพิธีเสร็จแล้วผู้ที่มาร่วมพิธีก็จะรับประทานอาหาร ร่วมกัน ณ ที่นั้น ด้วยความเบิกบานใจ ต่อจากนั้นก็กลับไปยังที่นาของตน เจ้าของนาจะนำเอาไข่ 1 ฟอง กล้วย 3 แว่น อ้อย 3 แว่น หมาก 3 คำ ถั่ว งา เกล้าน้ำอ้อยและเหล้า วางลงที่หัวหมู แล้วเทียมควาย ต่อจากนั้นก็ทำพิธีเซ่นพระภูมิ เจ้ากรุงพาลี และนางธณิ เพื่อให้คุ้มครองพิทักษ์ ทั้งคนและสัตว์ เสร็จจากเซ่นแล้วก็ไถเวียนซ้ายไปขวา 3 รอบ การเซ่นนั้นเมื่อเซ่นพระภูมิห้ามชน ด้วยเหล้าให้เซ่นด้วยน้ำอ้อย (ก้านเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 11-13 เมษายน 2546)

ชาวขอมจะทำทั้งนาไร่และนาดำ การทำนาไร่นั้นใช้ไม้ 2 อัน กระทั่งดินให้เป็นรู แล้วเอาข้าวหยอดลงไป 2-3 เมล็ด แล้วเอกระบอบกลบหลุม ตอนบ่อก็ทำพิธีบอกเจ้าที่ที่ศาล

ทองปละบาย ต่อจากนั้นข้าวออกพอสมควรก็คายหญ้า ทำไร่ ปลูกบ้านชั่วคราวขึ้นที่ใกล้ไร่ เรียกว่า
โรงบาย ส่วนการทำนาคำนั้น จะเริ่มไถนาราวเดือน 7 ก่อนก่อบอกเจ้าที่แล้วหัดข้าวสาร พอใกล้
เวลาข้าวทอง (ข้าวออกรวง) คือราวเดือน 10 ตอนเย็นพวกผู้หญิงจะนำเกลือ (ดาหิ้ว) ไปปักที่มูม
นานนอกจากยังนำเอาชลอมที่ใส่เครื่องเช่นไปแขวนไว้กับเกลือด้วย ของที่ใส่ในชลอมมีกล้วย อ้อย
กระยาสารท ส้ม หมากพลู อย่างละ 3 ชิ้น ก่อนเกี่ยวข้าวจะมีพิธีลงวันข้าว ซึ่งมักจะทำกันใน
วันศุกร์ ผู้ทำพิธี คือหญิงเจ้าของนา จะนำเอาดอกไม้ 2 ดอกรูปเทียนอย่างละคู่ ไปไหว้แม่โพสพ
ที่มูมนา แล้วหญิงนั้นจะเกี่ยวข้าว 7 กอ นำมาไว้บนที่สูง เช่นหิ้งในบ้าน ต่อจากนั้นอีก 2-3 วัน
เกี่ยว เมื่อเกี่ยวแล้วก็นำเอาข้าว 7 กอนั้น ไปไว้ที่ลานนวดข้าว (ชิน อยู่ดี, 2524, หน้า 18)

ระหว่างเกี่ยวข้าวมีการร้องเพลงเชิญขวัญข้าวที่อยู่ตามหัวระแหงเช่น

2.3.1 นังชวนนังคอม เอนิดพร้อมเถอะแม่เอย

แม่แกว่งตามหัวระแหง แม่แกว่งตามที่แซ

กระแจกยังแผตากตาก เลอะจากยังมลากขอตพุง

มิงเมแม่เอย

2.3.2 เจ้นปากยุง เถิดนังท้องนา

เจ้นปากยุงปากข้างนางเอย ท่อออนซเสดเอย

2.3.3 เชิญทำขวัญฮายทำคิตี เชิญขวัญฮายเอย

คิตห้วงคิตที่บี่เล่น เจนยัดท่วงที่

เชิญนางคงเชิญเถิดจริงจริง อย่างก็ที่เคียว

ส่วนเกลอนั้นพอเริ่มเกี่ยวก็ถอดเกลวออก และนำมาไว้ที่ชลอม ต่อเมื่อเกี่ยวข้าว
เสร็จแล้วประมาณ 15 วันถึง 1 เดือน จึงเอาเกลวไปทิ้ง ถ้าทำนาไร่เมื่อเกี่ยวเสร็จต้องไปเช่นทอง
ปละบายอีก เมื่อขนข้าวไปยังลานนวดข้าวแล้ว ต้องทำนํ้ามนต์ธรณีสารรดที่เสาะเสียก่อนการนวดนั้น
ถ้าข้าวน้อยก็ใช้เหยียบ เมื่อนวดแล้วก็นำเอาข้าวเข้าไปไว้ในยุ้ง เจ้าของบ้านจะนำเอากะบอกใส่นํ้า
ไปไว้ในยุ้งด้วย ใกล้ๆ กัน นั้นมีข้าวรวง 1 กระจุก และมีทะนนานใส่ข้าวจนเต็ม เจ้าของจะต้อง
ระมัดระวังดูแลให้ข้าวอยู่เต็มทะนนานเพื่อจะได้ทำมาค้าขึ้น เมื่อทำนาเสร็จแล้วจะต้องมีพิธีลาฟาง
ข้าวคือ การเช่นที่ศาลทองปละบาย ผู้ทำพิธีเช่น คือ หัวหน้าครอบครัวที่เป็นชาย (ชิน อยู่ดี, 2524,
หน้า 19-20)

ในปัจจุบันประเพณีนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมแล้ว เนื่องจากชาวช่องมีการทำนากันเพียง
เล็กน้อย ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนมาเป็นการทำสวนผลไม้ คือ สวนเงาะ สวนทุเรียน เป็นต้น
(ก้านันเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2546)

2.4 ประเพณีที่เกี่ยวกับการนับถือผี

ผีของชาวซอง มีดังนี้คือ (จิน อู่คิ , 2524, หน้า 21)

2.4.1 ผีประจำหมู่บ้าน ที่มีผู้รู้จักกันมากมีชื่อว่า เจ้าสวนนารายณ์ เจ้านายชมภู

2.4.2 ผีของผู้ทำพิธี ซึ่งเรียกกันว่าสมุน ได้แก่ สมุนคนก่อน ๆ

2.4.3 ผีป่าหรือเจ้าป่า ซึ่งเรียกกันว่า เจ้าฟรี เจ้ามิด

2.4.4 ผีปู่ตาชาย

2.4.5 ผีประจำตระกูล มีผีหิ้ง ผีเต่า เป็นต้น

การเซ่นผี ผู้ที่เป็นเจ้าของพิธี เรียกว่า สมุน ของที่เซ่นมีไก่ตัวผู้สีแดง เป็ดตัวผู้สีแดงหรือเหลือง เหล้า 1 กู๋ บายศรีปากชาม 1 ดอกไม้ 3 ดอก หมาก 3 คำ ตัวสมุน สวมสวมมงคลสีขาวในการทำพิธีสมุนจะถูกระบายสมุนเก่าที่ตายไปแล้ว เอาข้าวสารสาธไปทางทิศตะวันออก เอาของเซ่นวางไว้ที่บนศาลและที่ได้ศาลเพื่อถวายนายแม่ธรณี สมุนจะขึ้นแล้วนั่งสลับกัน 3 ครั้ง เสร็จแล้วนำเอาอาหารกลับบ้าน ไปถวายพระภิกษุที่วัด

การทำบุญเซ่นผีประจำปีของชาวซองมีดังนี้คือ

1. เดือนอ้ายเดือนยี่ทำบุญเซ่นผี เผาข้าวหลามและตัดยอดหวายได้

2. เดือน 4 ถวายอาหารพระสงฆ์

3. เดือน 5 ทำบุญ เซ่น รุกขเทวดา ขออนุญาตทำนาทำไร่ เครื่องเซ่นมีไก่ ขนหมูลูกใหญ่ เหล้า หัวหมู ขนหมัดแดง นับแต่เดือน 6 ไปห้ามเผาข้าวหลามและตัดยอดหวายในเดือน 5 นี้ ชาวซองจะมีการทำบุญส่ง เพื่อให้ผีนำเอาโรคภัยไข้เจ็บไปให้พื้นหมู่บ้าน ก่อนวันทำบุญส่ง 1 วัน จะมีพิธีที่เรียกกันว่า “เก็บข้าหลวง” วันนั้นจะมีชาย 4 คน แต่งกายด้วยผ้าแดงโพกศีรษะ สวมมงคล มือถืออาวุธและพาน ชายทั้ง 4 คนนี้ สมมุติกันว่าชื่อ นายพุต นายชะ นายนะ นายโส ทั้งสี่คนจะเข้าไปตามบ้านทุกหลัง จะพูดกับคนในบ้านว่า “ฉันมานานแล้วมีอะไรขอกินบ้าง” คนในบ้านก็จะตอบว่า “ดีแล้วจะกินอะไรก็หยิบกินเอง” คนทั้ง 4 ก็หากินเองตามใจชอบ ก่อนออกจากบ้านจะเอาไข่ลิงที่แขวนขา และหัวเป่าของเจ้าของบ้าน และคลึงลงไปที่ยี่ปลายเท้า และจะผูกสายสิญจน์ไว้ที่ข้อมือเด็กอายุไม่เกิน 3 ขวบ พร้อมกับบอกว่า “ไปละนะ ความเจ็บอย่าได้ ความไข้อย่ามี” นายพุต นายนะ นายชะ นายโสจะหาบของที่ไปได้จากบ้านทุกหลัง ใส่กระบุงไปจนเต็ม ทั้งสี่คนจะต้องไปนอนในป่าและช่วยกันทำเกวียน วันรุ่งขึ้นก็มีพิธีทำบุญโดยลากเกวียนมาด้วย เมื่อตัดกบฏเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็ช่วยกันเอาไม้มาทำเหลนทำควาย เสร็จแล้วก็เอาเหลนเอาควายใส่ลงในเกวียน อาหารที่เหลือจากตัดกบฏก็จะใส่ลงไปในเกวียนด้วย พวกที่มาทำบุญจะช่วยกันเอาข้าวสารสาธไปที่คนทั้ง 4 ชาวบ้าน 4 คนจะช่วยกันยี่ป็นกันคนละ 4-5 นัด แล้วร้องว่า “โรคภัยไปเถิด ผีไปเถิด ขอให้ทุกคนเป็นสุข” นายพุต นายชะ นายนะ นายโส ก็จะช่วยกัน

ลากเกวียนเข้าป่าไป ผู้ที่จะทำหน้าที่นายพุด นายนะ นายชะ นายโส นี้จะเลือกกันทุกปี สำหรับในเดือนห้านี้ มีข้อห้ามว่า ไม่ให้ชาวของแต่งงานกันในเดือนนี้ (พระสี่เตชะ พโล, น.ป.ป., หน้า 2)

ในปัจจุบันนี้ เท่าที่สอบถามจากชาวของส่วนใหญ่จะรู้จักประเพณีนี้ แต่ไม่ค่อยได้เห็นการปฏิบัติบ่อยครั้งนักจะมีแค่คนแก่ ๆ ที่เคยเห็นตอนเป็นเด็ก ๆ อย่างเต็มรูปแบบเท่านั้น ในบางหมู่บ้านของชาวของ ในส่วนของชาวของที่ตำบลคลองพลู จะยังมีประเพณีนี้อยู่ แต่ก็ทำกันอย่างไม่เต็มรูปแบบเหมือนในสมัยก่อน จะทำแบบบุญส่งกรรมคา ไม่มีนายพุด นายนะ นายชะ นายโส อย่างเช่นแต่ก่อน ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วแต่ชุมชนจะกำหนด และจะกำหนดคนใดกันทำบุญส่งนี้ในเดือนห้าของทุก ๆ ปี (สุวิชัย โกศัลยวัฒน์, 2543, หน้า 74)

การเล่นผีหึ่ง

การเล่นผีหึ่ง เป็นพิธีเพื่อเป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เพื่อเชิญวิญญาณผู้เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติพี่น้องของผู้ทำพิธีเชิญให้มาเข้าร่วมพิธี เพื่อจะได้ตามทุกข์สุขถึงกัน ในหนึ่งปี ในครอบครัวหนึ่งหรือตระกูลหนึ่งจะทำพิธีเพียงครั้งเดียวในช่วงเดือนสี่ถึงเดือนหก

ก่อนเริ่มพิธีเล่นผีหึ่ง จะมีการเซ่นผีด้วยเครื่องเซ่นผีที่ได้จัดเตรียมไว้โดยเจ้าของบ้านที่จะเล่นผีหึ่งกับผู้ที่เป็นร่างทรง จตุรูปบอกผีปู่ตายาย หรือผีที่ไม่มีญาติ หรือดวงวิญญาณอื่นที่อยู่ในอาณาบริเวณนั้นมารับเครื่องเซ่นไหว้ หลังจากทิ้งระยะเวลาไว้พอประมาณราว 10 นาที ก็จะลาโดยบอกกล่าวแก่บรรดาผู้ที่มารับเครื่องเซ่นไม่ให้มารบกวนคนในบ้าน หรือญาติพี่น้องอีก

หลังจากนั้นเมื่อญาติพี่น้องมารวมกันบริเวณที่จะทำพิธีครบแล้วก็จะเริ่มทำพิธีโดยให้ผู้ที่เป็นร่างทรงมานั่งอยู่ตรงหน้าหึ่ง หมอครอบผู้ทำพิธี เป็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับคนทรง จะเอาด้ายสายสิญจน์คาดศีรษะให้คนทรง แล้วจตุรูป 4 ดอก ปักไว้บนศีรษะ คนทรงนั่งพนมมือ ในมือจะถือรูป 1 ดอก และถือด้ายสายสิญจน์ที่โยงลงมาจกหึ่ง หมอครอบจะเริ่มสวดคาถาเชิญวิญญาณเข้าคนทรง หมอเชิญก็จะเริ่มร้องบทเชิญผีประกอบกับการตีเครื่องประกอบจังหวะ กำนันเงิน ผันผายเล่าว่า (กำนันเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 7-11 พฤษภาคม 2548) เครื่องประกอบจังหวะคือกลองหากหยุดตีคนทรงอาจวิงวอนเข้าป่าไปก็อาจเป็นได้ และเมื่อเห็นว่าดวงวิญญาณมาเข้าคนทรงแล้ว หมอเชิญก็จะหยุดร้องเพลง และตีเครื่องประกอบจังหวะ เพื่อให้ญาติพี่น้องได้ไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ

ร่างของคนทรงเมื่อถูกผีเข้าก็จะลุกขึ้นทำกิริยาท่าทางต่าง ๆ เช่น จับผ้าขาวม้ามาโปกศีรษะ เพื่อให้รู้ว่าผู้ที่มาเข้าเป็นวิญญาณผู้ชาย หรือจับผ้าผาดในลักษณะการห่มสไบ เพื่อให้รู้ว่าผู้ที่มาเข้าเป็นผู้หญิง บางทีก็ลุกขึ้นหยิบเครื่องเซ่นที่วางอยู่บนหึ่งมากิน เช่นในกรณีของยาย ผายลงคาเขี้ยว (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ผู้หญิงรูปร่างอ้วน ที่เป็นร่างทรง หยิบไก่ที่ใช้ในพิธีมากินอย่างผิดกับบุคลิกลักษณะ หยิบเหล้ามาดื่ม และกระโดดขึ้นไปนั่งบนหึ่งที่เขาตั้งเอาไว้ทำพิธี (กำนันเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 7-11 พฤษภาคม 2548) จากการพูดคุยจะทราบได้ว่ายายผายมีรูปร่างใหญ่เป็นผู้หญิงที่เรียบร้อย

ปกติทุกอย่างแต่ในการเล่นผีหึ่งยายฝาย กองเขาเขียว ก็เปลี่ยนไปเหมือนเป็นคนละคน ของที่วางบน หิ้งเช่น ขนมหีขน เหล้า หรือ ไก่ ขยายฝายก็หีบมากินด้วยกิริยาทำทางต่าง ๆ ซึ่งลักษณะที่แสดง ออกนั้นญาติก็จะทราบว่าเป็นดวงวิญญาณของใครที่มาเข้าซึ่งลักษณะที่แสดงออกมาก็คือเป็นทำทาง หรือลักษณะของผู้ล่วงลับที่มาเข้ามักกระทำเมื่อตอนที่เขามีชีวิตอยู่ บางทีก็ลุกขึ้นพ้อนรำ ทำท่าต่าง ๆ จนญาติ ๆ จำได้ ลักษณะหนึ่งก็จะล้มลงนอนบนตัวหมอครอบผู้ทำพิธี หมอครอบจะเป่า กระทบ่อม และเอว่วนให้ร่างทรงอม แล้วร่างทรงก็จะลุกขึ้นมานั่งพูดจากับลูกหลาน ทำนาย ทายทัก ได้ตาม สารทุกข์สุขดิบ และก็จะสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานคนที่ประพฤติไม่ดี ให้กลับมาก่อทำความดี ระหว่างนี้ญาติคนใดมีเรื่องอะไรก็จะซักถาม เมื่อได้ถามกันสักครู่ก็จะ ล่ำลั่นกัน แล้ววิญญาณก็จะออกจากร่าง ญาติที่นั่งใกล้หึ่งจะลุกขึ้นเทเหล้าลงบนเครื่องเช่นในหิ้ง ร่างทรงหีบข้างสารโขนไปที่หึ่ง แล้วเริ่มเชิญดวงวิญญาณอื่น ๆ ต่อไปจนครบสิบครั้ง

เมื่อเชิญดวงวิญญาณครบสิบครั้งแล้ว ก็จะเป็นการส่งวิญญาณ หรือที่เรียกกันว่า ส่งผี อีกสองครั้ง โดยหมอครอบจะจุดธูปสี่ดอก ปักไว้บนศีรษะร่างทรงอีกครั้ง หมอเชิญจะร้อง บทส่งดวงวิญญาณพร้อมกับตีเครื่องประกอบจังหวะ หมอครอบว่าคาถากำกับแล้วพ่นศีรษะให้ ร่างทรงเสร็จแล้ว จะสลับรูปทั้งสิบบนศีรษะให้กลับข้างกันแล้วจะร้องบทส่งดวงวิญญาณใหม่อีกครั้ง เมื่อครบสองครั้งแล้ว ญาติที่นั่งอยู่ก็จะขยับเปิดช่องทางคล้ายกับเปิดทางให้ดวงวิญญาณออกไป หมอครอบจะพ่นน้ำมันต์ให้ร่างทรงสามหนแล้ว ร่างทรงก็จะรับขันน้ำมันต์ออกไปล้างหน้าดูตัว จากนั้นจะมีคนหนึ่งมารับเอาไก่ที่ใช้เช่นในพิธี แล้ว ร้อง กา กา กา เดินออกจากพิธีไป เป็นอัน เสร็จสิ้นพิธีกรรม

สิ่งที่น่าสังเกตคือ ระหว่างสิบครั้ง ที่เชิญดวงวิญญาณมาเข้า ร่างทรงที่เป็นผู้หึ่ง จะลุกขึ้นกินเหล้า ที่เตรียมไว้อย่างมาก บางทีก็ลุกขึ้นกินขนม กินของเช่น เป็นจำนวนมาก แต่พอ เสร็จสิ้นพิธี ผู้ที่เป็นร่างทรงกลับไม่มีอาการมามายเพราะเหล้า หรืออิม เพราะอาหารที่กินเข้าไปเลย เพราะเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ร่างทรงก็จะมารวมกันกับญาติๆเพื่อรับประทานอาหาร กันอีก

การเล่นผีโรง

การเล่นผีโรง เป็นการเล่นเพื่อเชิญดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษมาเข้าร่างคนทรง เพื่อเช่นไหว้และได้ถามสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกันเช่นเดียวกับการเล่นผีหึ่ง แต่มีลักษณะบางอย่างแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ เวลาที่เล่นผีโรงจะกำหนดเป็นเวลากลางวันโดยมากเวลาตั้งแต่ แปด นาฬิกาถึงสิบเอ็ดนาฬิกา ส่วนการกำหนดวันในการเล่นก็เช่นเดียวกับผีหึ่งคือ วันใดวันหนึ่งที่ ญาติพี่น้องว่างพร้อมกัน ที่จะมารวมและร่วมพิธีได้ในระหว่างเดือนสี่ และเดือนหกของทุกปี ยกเว้นวันพระ ทั้งนี้หากสายสกุลใดมีการเล่นผีหึ่งแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องเล่นผีโรงอีก ซึ่งการกำหนด ว่าบ้านใด สายสกุลใด จะเล่นผีหึ่งหรือผีโรงนั้น จากการสอบถามทราบว่าแล้วแต่จะรับสืบทอดมา

หากบ้านใดได้รับสืบทอดให้เล่นผีหึ่ง ก็ต้องเล่นผีหึ่งทุกปี หากบ้านใดได้รับการสืบทอดให้เล่นผีโรง ก็จะต้องเล่นผีโรงสืบทอดกันมา

จากภาวะในปัจจุบันที่เศรษฐกิจตกต่ำทั้งยังเกิดการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม เนื่องจากชาวช่องได้รับการศึกษามากขึ้น และเปิดรับเอาขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมของสังคมเมืองมากขึ้นทำให้ชาวช่องบางส่วนลด ย่อ ตัด หรือแม้แต่ประยุคต์บางส่วนของพิธีกรรมแต่ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษก็ยังคงยึดติดกับสังคมของอย่างดี

การเล่นศาล

ศาลจะมีหลายศาล มีศาลใหญ่ เป็นศาลประจำตำบลคลองพลู มีการเล่นกันใน เดือน 3 มีการเซ่นด้วยเครื่องเซ่น เหล้า ไก่ ขนหมัด เป็นต้น มีการยิงปืนเพื่อเป็นการบอกกล่าว ให้เจ้าป่ารู้ด้วย ศาลนา จะเซ่นของใครของมันนาใครก็เซ่นกันเอง ก่อนทำนาก็ต้องให้ศาล เกี่ยวข้าว ก็ให้ศาลอีกแล้วค่อยเผาข้าวหลามได้แล้วถึงจะทำบุญส่ง กล่าวคือไม่ว่าชาวช่องจะประกอบกิจการใดก็ตามพวกเขาจะบอกกล่าวแก่ผู้ที่พวกเขาให้ความเคารพก่อนเสมอเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือให้เกิดความแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงนั้นเป็นการแสดงถึงความกตัญญูและความสำนึกในระบบการเป็นเครือญาติของชาวช่องที่ยังคงดำรงอยู่มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จากการรวบรวมเอกสารและลงสำรวจพื้นที่พร้อมทั้งสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนของดังที่กล่าวไว้แล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวช่องที่นี้เกิดจากความเชื่อความเชื่อและค่านิยมของชุมชนเนื่องจากการปรับ ตัด เติมวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัย จากการ (ก้านนเงิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 7-11 พฤษภาคม 2548) ได้ยืนยันว่าวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ยังมีเหมือนเดิมแต่จะมีการตัดบางส่วนออกไป เมื่อถามว่าตัดออกไปมากน้อยขนาดไหน ก้านนตอบว่า ครั้งต่อครั้ง ส่วนประเพณีที่เพิ่มเข้ามาคืองานเลี้ยงส่งเมื่อใกล้กำหนดวันเกณฑ์ทหารประจำปี ซึ่งมีช่วงเมษายนของทุกปี จากการพูดคุยกับชาวช่องและจากงานวิจัยของอาจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ (2543, หน้า 110) ได้สรุปตรงกันว่าประเพณีนี้เพิ่งเกิดขึ้น เมื่อประมาณ 20-30 ปีมาแล้ว เพราะเป็นค่านิยมใหม่ของชาวช่องที่นิยมให้บุตรหลานเป็นทหารรับใช้ชาติ ซึ่งชาวช่องมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย เชื้อสายของ รู้สึกรักในประเทศไทย อยากตอบแทนโดยการให้บุตรหลานเป็นทหารรับใช้ชาติ หากใครจับได้ใบแดงซึ่งหมายถึงว่าจะได้เป็นทหารทางครอบครัวจะปลื้มปริ่มยินดี หากใครจับไม่ได้ก็จะขอสมัครเป็นทหารเอง และนี่นับว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดจากค่านิยมใหม่ของชุมชนของที่ตำบลคลองพลูในปัจจุบันนี้